

TESI DOCTORAL

**INDÚSTRIA ENDÒGENA I TRANSNACIONALITZACIÓ.
El cas de la indústria alimentària a les comarques gironines**

Dirigida pel Doctor en Geografia
Antoni F. TULLA I PUJOL

Xavier PAUNERO i AMIGO

Girona, juliol de 1992

Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Geografia

CAPÍTOL 6 - A TALL DE CONCLUSIÓ

Hem de dir que aquest treball no té una sola resposta a la hipòtesi de partida, sinó diverses, ja que si bé ens trobem davant una àrea d'especialització productiva (GAROFOLI, 1991), no hi ha unes pautes comunes, sinó dos models industrials que es comporten de forma segmentada a nivell territorial, sense interconnexions entre ells. Per això, és natural que hi hagi també dues formes de vertebració territorial paral·leles, donant lloc a una concepció dual del territori amb coexistència, dins el sistema alimentari, d'espais relativament evolucionats i d'àrees i sectors tradicionals amb un cert retard, com s'ha observat a d'altres indrets (SÁENZ DE BURUAGA, 1980; MÉNDEZ, 1988).

També es constata, dins la *geografia de l'agribusiness*, que Pymes i transnacionals operen en mercats segmentats, més locals i regionals en el primer cas i nacionals o internacionals en el segon, que corresponen a dues postures estratègiques i de negocis respectivament. Les Pymes i els capitals locals, com a motor de l'especialització, en la línia d'altres estudis (WOOD, 1987), no accepten fàcilment elevats riscos, i prefereixen operar amb treball en precari, formes a temps parcial i altres modalitats menys costoses.

Així hem pogut constatar alguns trets específics de les Pymes, com són una major precarietat en l'ocupació (complementarietat i ATP, treball femení, jovent eventual), major necessitat de centralitat urbana, en especial l'artesanat alimentari en tenir un mercat molt restringit, i una autonomia econòmica no gaire lluny de la d'un assalariat normal. La innovació i capitalització és inferior en les Pymes, però caldria matisar, segons les diferents activitats i respecte a la seva connexitat del fenomen urbà, que les fa ser més dinàmiques.

Totes dues serien el resultat complex d'una sèrie de rols en la divisió espacial del treball a nivell nacional i internacional (MASSEY i MEEGAN, 1978; BRADBURY, 1985); també, dos àmbits d'actuació en disputa des d'enfocaments econòmics i socials, ja que si l'empresari considera el món com a àmbit òptim d'actuació econòmica, l'actuació social requereix cenyir-se a un territori prou petit al qual l'individu tingui la sensació de pertinença i d'identitat (KINDLEBERGER, 1990).

Les multinacionals analitzades juguen un paper perifèric respecte als seus centres de gestió respectius, molt sovint la metròpoli barcelonina, i en aquest sentit les plantes gironines constitueixen una ampliació o **difusió territorial del taller**, secció productiva o línia de productes que depèn directament d'aquella o d'altres centres de rang superior a l'estranger, i que està més connectada amb l'engranatge de la pròpia **jerarquia corporativa** que no pas del territori on es localitzen.

En el cas que analitzem, un dels elements d'aquesta docotomia, el format per l'empresa transnacional, aporta un **model escassament vàlid** des del punt de vista territorial, tenint en compte que, tal com ve, desapareix molt fàcilment, en simples operacions de cartera, OPAS'S i operacions financeres, donant una gran incertesa i en contra de qualsevol acció planificadora i d'ordenació del territori. Dins l'àmbit analitzat, aquest model cada cop és *menys industrial*, en la mesura que les transnacionals es terciaritzen per moments (Nestlé, Cobega), influint en *l'abandó lent i gradual del teixit* industrial local, que no pot competir en aquesta relació desigual. Per altra banda, les transnacionals difícilment traspassen tecnologia de producció (Nestlé, Coca-Cola) ni comercial (FFC, ITM), si prèviament no estan convençudes de la seva difusió restringida i controlada.

Contràriament al que caldria esperar en altres indrets (districtes italians), l'atomització d'empreses alimentàries existent i el seu grau d'autonomia de les Pymes no ha donat lloc a una subcontractació generalitzada i a l'*esmicolament de tasques* productives; en part, per la mateixa dificultat dels processos (l'output agro-industrial no té prou flexibilitat per adaptar-se a les condicions canviants de la demanda) i per un cert *individualisme empresarial*, inherent a la cultura industrial de l'àrea, formada per empreses gestionades històricament per *la família com a centre decisonal*, sense influència aliena, que repercuteix negativament als canvis i a la innovació productiva, donant lloc, a la llarga, a una oferta de productes homogenis dins un mercat saturat, configurant àrees de simple especialització preproductiva, poc desenvolupades des del punt de vista de la flexibilitat i dinàmica interna (GARÒFOLI, 1991).

De l'estudi empíric de les empreses, podem deduir que no hi ha una raó explicativa per aquesta manca d'interconnexió entre empresa petita i transnacional dins un mateix sector i àrea, com és la Regió II, sinó que es deu a diverses causes, algunes ja assenyalades, i en el fons a **dues concepcions diferents de l'espai econòmic**, al tipus de plantes transnacionals existents,

desarrelades de la realitat agrària i a un desconeixement dels avantatges d'operar en comú, creant petites xarxes de contractació. Hi ha una excepció, el cas de Callís i de la integració d'aviram, que no ha estat així, grup que es troba actualment en un pas de redefinició d'estratègies.

Una acurada Ordenació Territorial necessita **seguretat, confiança en el futur i petites dosis de risc**, actuació on les sorpreses mai no són positives, ni les bones ni les dolentes, pel grau d'incertesa/risc que comporten. El model transnacional multiplanta és per definició intrínsecament competitiu, i en la mesura que depèn d'una estratègia racionalista i internacional es troba desarrelat i considera el *territori com un factor més* a rendabilitzar, sense consideracions d'altra mena. Des de la seva òptica, una localització és vàlida sempre i quan no n'hi hagi una altra de millor, que pugui incrementar la taxa de guanys, i en aquest sentit cada **territori és intercaviable** dins un trencaclosques on la gran corporació adopta *estratègies territorials múltiples*.

Fins i tot en els casos més favorables, dins aquesta dinàmica de *compra-venda de llocs*, els simples canvis de propietat solen representar autèntics traumes difícilment assumibles per la col·lectivitat: reestructuració de plantilles, desarrelament territorial i elevada flexibilitat interna i externa, quan no canvi d'activitat. Altres vegades, la tendència és de *continuar al territori per inèrcia*, sempre i quan això representi un cost d'oportunitat inferior que, enfront d'altres alternatives possibles i en la mesura que el territori es flexibilitza, permet d'assolir una **extracció de plus-vàlua superior**, i per l'experiència dels casos analitzats **pèrdua progressiva d'ocupació i substitució per una altra menys costosa, dòcil i flexible**. La dimensió del la planta productiva tampoc no constitueix cap garantia de continuïtat, ja que els tancaments apareixen a tots els segments.

Una gran part de la **penetració estrangera a Girona s'ha realitzat en base a decisions . completament alienes al territori** (oferta d'Opes en borses estrangeres -Perrier i Vichy-, intercanvis accionarials a l'entorn de trusts alimentaris -Callís-), de tal manera que la indústria endògena es troba desprotegida i indefensa davant d'una Administració que aplica el més pur liberalisme territorial, amb el perill d'acabar en una total **colonització exterior** (CRUZ, 1978) en determinades *filieres*, claus per a la pagesia i l'ordenació territorial.

El fet que alguns grups tinguin els seus principals centres productius a Girona quan no l'únic (Armstrong), o la presència de marques mundials com Coca-Cola, Nescafé o Danone, no confirma una significativa major independència d'aquells, sinó que la seva actuació continua estant **subjecta als centres de gestió** exteriors, més encara en aquells casos de simples plataformes de distribució comercial (Armstrong, Bimbo) o quan el paper del centre dins la multinacional és perifèric i puntual (Pagans, Trefinos). La centralització afecta fonamentalment als aspectes *financers i de planificació global, i d'assessorament*, i es gestionen en centres secundaris (Barcelona) i en alguns casos centres divisionals per Europa (Armstrong, Pagans, Callís).

Si el model anterior juga a estratègies corporatives globals, d'elevat risc territorial, **la indústria endògena articula el territori** de forma diferent de l'anterior, a una escala localista i comarcal, i majoritàriament no opera en àmbits superiors a Catalunya, amb l'avantatge de la localització en petites poblacions i de forma més difosa pel territori, on la incertesa disminueix considerablement i el territori esdevé menys vulnerable a les crisis periòdiques, oferint un major compromís amb l'economia regional i el manteniment de l'ocupació estable (LANDABASO i DÍEZ).

Tot i així, algunes indústries endògenes, com les càrnies, continuen sent-ho **perquè no poden ser multinacionals**, ja que es tracta d'un sector gens atraient per als grans grups. Darrerament, hem assistit a unes pautes de creixement industrial que comença des de les etapes inferiors, artesanals dels anys seixanta, i quan sembla consolidar-se tècnicament com a empresa, amb un petit segment del mercat nacional, es ven a un grup estranger (Callís, Curòs).

En aquest sentit, ens qüestionem si realment el futur de bona part de les indústries endògenes no passarà per créixer i ser traspassada. Tampoc no s'ha de caure en l'anàlisi simplista de culpar l'empresari, sinó que és un problema espacial- global. **L'empresa arriba a un moment en què no se li permet d'assolir nous espais si no s'integra als trusts corporatius** que controlen la distribució, la qual cosa vol dir créixer a canvi de pèrdua de l'autonomia, escassa a l'inici i total més tard, i desintegració de les vinculacions territorials anteriors. Efectivament, hi ha un procés que s'ha repetit al sector i consisteix a desenvolupar l'empresa des del nivells artesanals i finalitza amb una crisi-venda a un grup transnacional que, si no és interessant, continua amb una venda posterior (Curòs, Pagans i Callís).

En aquest sentit, apostar pel model endogen en sectors madurs com aquest, significa major independència i capacitat de control del territori, però molt sovint des del punt de vista de l'empresari significa *assolir una gran dosi de risc al fil de la rendibilitat*, practicant models productius flexibles, no assolits per altres àrees, practicant un **dumping social**, amb costos laborals inferiors de competència, que es poden mantenir en la mesura que el model creix i s'amplien les vendes, la qual cosa vol dir més innovació i també més inversió. Però, en el fons, amb una gran incertesa del mercat (VINAY, 1992).

Aquesta flexibilitat resulta molt variable en cada cas, segons es consideri la **garantia del lloc de treball** als més qualificats, *-skilled-*, i sense als no especialitzats, *-unskilled-*. En la mesura que aquesta flexibilitat laboral s'incrementés, com a l'actualitat per la via legislativa, obligarà que el sector adopti noves estratègies conduents a mantenir la taxa global de guanys, possiblement per la via de majors dosis de precarietat i de treball femení.

Ens trobem davant d'un peix que es mossega la cua. Creiem que el model endogen és més vàlid com a articulador territori, sempre i quan això no representi majors dosis d'incertesa i d'inseguretat que el model transaccional anterior. Ens trobem davant dues opcions vàlides en el fons, amb diferent contingut social, la qual cosa requereix una injecció constant per la via de la col.laboració i descentralització productiva amb la resta d'empreses i amb una clara projecció de futur i suport de l'Administració, que no és el nostre cas.

L'agro-indústria de la Regió II configura una àrea amb funcionalitat altament dependent en els seus plantejaments bàsics, ja que, considerat aïlladament com a sistema, defineix una semiperifèria jerarquitzada, dependent d'un "core" i "semicore", constituït pels centres de decisió mundials i l'àrea de Barcelona, en sentit ampli, com a territori-mercat i referència locacional, i sobretot com a centre de gestió. En aquest sentit, aquest treball no fa sinó confirmar el caràcter perifèric de l'àrea i la centralitat barcelonina en el sector. El desarrelament empresarial es fa palès en:

- Desarrelament de l'activitat transaccional del medi geogràfic, i les arrels històriques del sector, per constreñir-se als models occidentals.
- Dependència externa de capitals i tecnologia.
- Adopció de nous sistemes organitzatius per compensar les mancances

anterior, especialment, o per la via de la flexibilitat laboral i altres mètodes postfordistes: les empreses transnacionals, en base a subcontractes i altres tipus de flexibilitat laboral en el model endogen.

- Segmentació empresarial, ja no en empreses centrals o no, sinó en funció a projectes a llarg termini i de viabilitat futura.

A la vista de la importància que tot tipus d'empreses donen al marketing i a la comercialització (el departament comercial es perfila com el punt neuràlgic en aquests moments en tots els casos), es confirma, com a d'altres estudis (DICKEN, 1986), que **el mercat és el principal factor de localització sector**, passant altres factors a un segon pla d'anàlisi.

Tot i així, l'absència d'aquest mercat ampli a l'àrea i les dificultats d'accés de les Pymes al *merchandising* ha consolidat un model d'indústria alimentària, basada en avantatges comparatius diferents que les dels grups transnacionals, com són la pròpia cultura industrial i el model endogen en àrees rurals, amb predomini del creixement espontani i d'aprofitament de recursos locals (VÁZQUEZ, 1984, 1987; BECATTINI, 1987).

S'observen dues àrees-mercat local bàsiques, tant per a la indústria endògena com per a la transnacional, formades per la centralitat urbana de Girona i la Costa Brava. Aquesta àrea-mercat estacional esdevé, en canvi, un mercat fonamental per a un seguit d'empreses en base a uns **hàbits de consum internacionals** (Cobega, Eycam, Callís), però també amb la incertesa de l'estacionalitat i la contractació dels *tours operators*.

Tot i així, el nivell de desenvolupament endogen de la Regió II no arriba a àrea sistema (VÁZQUEZ, 1987, GAROFOLI, 1991), almenys des de les perspectives del sistema agro-industrial sinó que ens trobem davant una **àrea de forta especialització productiva alimentària**, ja que, malgrat aparèixer una interacció entre empreses, no es presenta de forma general sinó per determinats itineraris. En algunes *filières* com l'aviram (Callís) es podria parlar d'un *sistema productiu local, restringit* a l'àmbit d'actuació de les empreses del grup i el fenomen integrador (ramaderia industrial), en no haver-hi pràcticament competència. Tot i així, els fenòmens anteriors, evidents en el cas italià, no resulten exportables a àrees com aquesta, de menys densitat i amb una indústria dependent i perifèrica respecte a Barcelona, no solament quant a dimensió, sinó per la mateixa trajectòria industrialitzadora històrica (GAROFOLI, 1989).

En l'etapa del *capitalisme tardà*, i des de la perspectiva de l'empresa multinacional, el paper desenvolupat per les comarques gironines és d'una àrea **perifèrica dependent** quant a producció i serveis d'altres llocs de més centralitat exteriors al sistema regional i, molt sovint, formen una xarxa jeràrquica de centres de diferents nivells internacionals. En la majoria dels casos d'empreses multiplanta analitzats, les connexions en matèria de gestió i planificació se situen a prop de les grans ciutats, com Barcelona o Madrid, on hi ha una seu central o la planta principal (Nestlé, Cobega, Armstrong, Danone, etc.).

La indústria alimentària transnacional constitueix un model molt centrat dins el "core" industrial de la Regió, com és el pla de Girona i la comarca de la Selva, amb una dinàmica molt més canviant i innovadora que el sector endogen. Des d'un punt de vista territorial, però, aquesta indústria, i amb excepció del factor treball i la subcontractació, no ofereix **cap mena d'articulació** i imbricació amb l'entorn territorial. Analitzades aquestes empreses, podem afirmar que formen part d'una **segona perifèria** territorial, ja que s'articulen respecte a centres de categoria superior, generalment a Barcelona, a la vegada dependents d'àrees més centrals de la CEE i els Estats Units.

També es podria parlar de **semiperifèria** (WALLERSTEIN), com a àrea on predominen activitats intermèdies d'intensitat dels factors capital i treball. Perifèria, configurada igualment per la centralitat exercida per "core" de Barcelona sobre aquests conjunt, limitant aspectes tecnològics i d'accés a la informació (GODDARD i THWAITES, 1987).

El tipus de *localització* del conjunt d'empreses analitzades, tant Pymes com transnacionals, podria ser qualificat d'*acceptable*, un xic allunyades, però amb bones comunicacions amb els mercats nacionals i internacionals, que exigeix disposar d'una xarxa comercial consolidada. Els *factors* implícits en la localització són *diversos*, des de connexions amb les matèries primeres (Eycam) a fonaments de caràcter històric (Armstrong) o connexions amb la clientela regional (Cobega) o local (Pymes i artesanat).

No hi ha un factor explicatiu d'aquesta localització sinó diversos. Encara que sembli anacrònic, en aquest cas el **medi físic** és determinant, en concret aigua abundant per al tipus de procés industrial i aigua-mercaderia (aigües minerals i begudes analcohòliques). A més a més, tractant-se d'un sector connectat amb

L'agricultura, és més que evident aquesta connexió medi-inputs agrícoles.

Els factors culturals, com a elements de localització, resulten evidents si considerem que el sector apareix com a resultat d'un procés d'acumulació tecnològica, *know-how*, i de capitals. Una anàlisi detallada revela **l'empresari com a agent territorial** en un procés d'extracció i d'acumulació de riquesa del factor treball local. Empresari que, en molts casos, ha venut la seva participació a una *corporació* estrangera, que segueix el procés més racionalment i en tal sentit el territori esdevé menys controlable pels agents locals.

La Regió II es troba altament especialitzada en indústria alimentària, en particular les càrnies, formant un teixit industrial endogen molt difòs pel territori. Des d'aquesta òptica, el territori de la Regió II actua com a *perifèria productiva i subordinada*, completament, a les decisions preses al "core" esmentat. Per als grups multinacionals, molt sovint, es tracta de simples plataformes des d'on consolidar operacions i experiència comercial en el mercat espanyol (Curòs, Armstrong, Bimbo).

Tampoc no es pot dir que hagi una motivació única, ja que l'anterior es complementa en molts casos amb una bona connectivitat amb la CEE, Barcelona, raons històriques, propietat d'equipaments industrials i altres, molt sovint no com a opció òptima sinó *menys costosa*, no en el sentit weberian de localització sinó global. Fins i tot, localitzacions amb una forta *inèrcia als canvis*, com assenyalen alguns autors (MUELLER i MORGAN, 1962), per part dels equips directius, molt arrelats a l'àrea en tots els casos entrevistats.

L'anàlisi del sistema productiu alimentari a les comarques de Girona indica una perfecta **sintonia operativa** dins els corrents internacionals dominants en matèria industrial (SCOTT i STORPER, 1987), de predomini dels diferents tipus de **flexibilitat i integració** als mercats internacionals (financer i comercial), esperit de pertinença internacional, que d'alguna manera és *viscut pel management*.

Podem dir, però, que hi ha tants **models de flexibilitat** i connexions internacionals com empreses: en funció de la *filière*, estratègies seguides per les multinacionals, i el paper a desenvolpar per la filial en un context de corporació multiplanta. En el cas de les empreses autòctones, la flexibilitat és exclusivament laboral, amb segmentació del mercat laboral: treball femení,

immigrants, joves, ATP, explotació familiar (PACI, 1980, 1988) i fins i tot aparició de submercats laborals (explotacions d'horta i estacionalitat), aspectes que no són exclusius d'una certa marginalitat productiva (agrícola o artesanat), sinó que apareix per tot arreu, fins i tot en el cas de nous sistemes de gestió com les franquícies (FFC).

Els sistemes organitzatius i tecnològics resulten molt diversos. En general, és un sector de tecnologia madura i processos estandaritzats, compostos de múltiples operacions simples, on el valor afegit és elevat i predominantment manual. D'aquí que també ho siguin els mètodes a adoptar. Oportunitats de les que se n'aprofiten, sobretot, les grans empreses que, a més a més de la *flexibilitat tecnològica* (automatització i nous mètodes organitzatius de la producció, salaris diferenciats), realitzen un sanejament progressiu de la plantilla a llarg termini. A més a més, les *subcontractes* constitueixen una modalitat flexible en augment, sempre i quan es puguin segmentar processos, difícils per altra banda en el sector, i per això abasten aspectes col·laterals com els transports, manteniment i altres serveis.

El treball femení esdevé bàsic en el sector, per diverses raons: millor adaptació a un treball en cadena, escassa conflictivitat, major responsabilitat (menys absentisme, etc.) i complementarietat dels ingressos familiars, sobretot en dones sense qualificació especial, casades i amb fills de mitjana edat, i sense altres opcions. En altres casos, la flexibilitat es veu afavorida per l'Administració en la contractació de joves i altres col·lectius (en pràctiques, recol·locats, de reestructuracions, atur temporal, jubilacions anticipades, etc.).

La subcontractació se centra fonamentalment a l'empresa transnacional més consolidada, fenomen que es difon de forma extraordinària en la mesura que la fabricació permet un esmicolament dels diferents processos. Tot i així, no constitueix cap model d'àrees perifèriques, ja que es localitza per tot arreu i, si cal, més en àrees més urbanitzades, a prop dels grans nuclis (Cobega, Nestlé, Callís), on hi ha una major oferta professional. El model d'integració ramadera (Callís) contempla moltes de les característiques del model: difusió, descentralització productiva, especialització i dependència.

Subcontractació, no de la producció en si, que el procés alimentari no permet segmentar (carnies) o economies d'escala (Cobega, Callís), sinó subcontractes de tasques afins, bàsicament algunes tipus: en primer lloc **transport**,

manteniment i neteja, menjador; en segon lloc, semielaborats, seguretat, publicitat i marketing, assessorament.

Subcontractes en àrees perifèriques com aquesta, no solament per beneficiar-se d'una major experiència i preparació tècnica sinó com a estratègia de segmentació del mercat laboral. S'utilitza també una experiència del subcontractat i la seva capacitat per assumir riscos (costos i fiscals), ja que tot i que l'especialització redueix costos, també dóna lloc a inseguretat i autoexplotació davant la manca d'altres alternatives (transport, conflictes laborals, escassa preparació tècnica). Altres vegades esdevé l'única via per accedir a un dèficit congènit de tècnics a les zones rurals, que obliga a contractar serveis d'altres àrees veïnes. De qualsevol manera, l'extensió del fenomen és progressiu, amb abaratament de costos a llarg termini i una expulsió progressiva d'operaris de la gran empresa (conductors, sobretot).

Si les xarxes de subcontractació resulten inherents a la gran empresa, especialment la multinacional com a defensa de la pressió sindical (CANTWELL, 1987; BELIL, 1988), tampoc no constitueix un tret exclusiu, ja que determinats colls d'ampolla, en empreses petites, se supleixen d'aquesta manera (per exemple, en el cas dels mercats locals de temporada turística). Tot i així, les subcontractes presents no gaudeixen de cap avantatge ni d'accés a informació complexa, i resten relegades dins de processos simples, fet variable i dependent del contractista (RULLANI, 1988).

L'agricultura de temporada i el model intensiu periurbà també es connecten amb la pràctica de l'ATP i la contractació temporal de personal extracomunitari, com s'ha pogut evidenciar en el cas de l'horticultura. Dins les empreses analitzades, el cas més simptomàtic ha estat Nestlé que, amb un enèrgic posicionament sindical i reducció programada de plantilla, ha aconseguit mantenir, al mateix lloc de treball, **dos mercats laborals completament segmentats**: l'oficial i el subcontractat, fet completament lícit des del punt de vista legal, però d'un evident rebuig social. No és, però, una tendència dominant a la resta d'empreses, tot i que es mouen en aquesta via.

Llevat de l'ocupació local, predominant a l'àrea, *les subcontractes representen generalment l'única difusió territorial*, sobre aspectes del terciari i fora del sistema alimentari. El model d'integració ramadera de Callís seria l'únic exemple on no és així, sinó amb una **forta imbricació territorial**, molt

localitzada i de característiques peculiars quant a dependència i regulació contractual.

La Regió II, i en especial el seu "*core*" agro-industrial, fins ara es podria haver definit seguint un cert corrent (IACOPONI, 1991; CECCHI, 1988) com a un **districte industrial agroalimentari** amb les característiques del clàssic de Marshall (FABIANI, 1988), pel pes integrador, els fluxos interindustrials i la dinàmica tecnològica i de canvi en el sector carni-alimentació animal, menys important en altres subsectors; sense arribar, per això, al grau de desenvolupament d'àrees-districte més denses com el Vallès Oriental. Tot i així, en no haver tingut una permanència en el temps (venda en bloc de Callís a Le Gouessant) la dinàmica futura serà sensiblement diferent d'aquests paràmetres.

Tampoc no es podia haver dir que la Regió II hagi estat cap **districte en sentit marshallià** estricte, tenint en compte que no es dona uns fluxos importants interactius entre aquest sector i la resta de la indústria, i els lligams de dependència exterior són forts. Tot i això, comencen a observar-se certs fluxos en la indústria alimentària del "*core*" regional (eix Olot-Banyoles-Pla de Girona-Hostalric) i la resta del sector, que fan creure en una possible trajectòria futura en aquest sentit (certes subcontractes de capacitat i lligams d'inversions amb escorxadors).

Dins les diverses formes d'internacionalització existents, **les transnacionals analitzades operen en funció a les formes taxonòmiques internacionals** (BÜRGENMEIER i MUCCHIELLI, 1992):

- a) Comerç de serveis i noves formes d'inversions internacionals (DUNNING, 1988; OMAN, 1984) com **llicències** (Nutrex, Bimbo, Pagans), **franquícies** (FFC, ITM), **consultors i assessoraments de gestió** (ITM).
- b) En el comerç de béns, noves formes d'**exportació financera i troc d'articles** (ITM), **acords comercials** (Callís, Cobega, Nestlé), **importació financera i preus de transferència** (Nestlé, Callís, Curòs) i **importació de béns** (Bimbo, Armstrong, ITM, Lactaria, Cobega);
- c) Quant al comerç de factors de producció i l'organització de diversos sistemes de producció, caldria esmentar els **turnkey** projectes

coordinats (Nestlé i Cobega), **fàbriques clau en mà** (Nutrexpa, Pagans), **off-shore assembly, joint ventures** (Callís, Nestlé, Danone, Cobega, Nutrexpa), i la creació de filials (KINDLEBERGER, 1973), i participacions en firmes existents (Eycam, Danone, Perrier).

Aquests i altres aspectes interns donen lloc, molt sovint, a una conflictivitat legislativa internacional sobre el control societari i les lleis antitrust comunitàries (Nestlé), amb l'Administració sobre regulació de plantilles (Armstrong, Curòs), o de competència municipal per problemes mèdio-ambientals (Pagans) o d'altre tipus (Armstrong), causes indirectes de localitzacions manufactureres.

És difícil de trobar quadres **directius estrangers**, ja que, dins l'estratègia global, les tasques productives no requereixen un control específic directe dels grups multinacionals. Menys encara en plantes perifèriques com aquestes, generalment dependents quant a supervisió tècnica d'altres centres. Hi ha algunes excepcions, de caràcter transitori, exercint tasques de control temporal, en motiu d'adquisicions i d'altre tipus: Consell d'Administració i quadres de Callís, Director Financer a Pagans, Gestió de Vendes nacionals a Armstrong o ampliació a Nestlé.

A les transnacionals alimentàries analitzades hem pogut constatar la presència majoritària de **directius catalans formats dins el grup i poc mòbils** (a diferència dels executius de gestió en seus centrals, mòbils i fàcilment intercanviables o flexibles). Pautes diferencials respecte als executius desarrelats i amb major necessitat de centralitat i contacte personal, residents en àrees urbanes (PASCUAL i CARDELÚS, 1991) d'àrees centrals, amb una major necessitat i més possibilitats de fer contactes personals.

Els processos d'**automatització** contemplats a la gran indústria no han tingut repercussions territorials de consideració, a excepció de les productives pròpies, generades a l'interior de la indústria, sense efecte difusor en el corrent *amunt o avall* de la *filière*. Ni tan sols en el cas de les manufactures més connectades amb el sector, com les càrnies (Callís, Curòs).

El desenvolupament agro-industrial de la Regió II dels darrers anys s'ha creat no solament per un *esperit innovador*, *sinó en gran part com a resultat d'un procés acumulatiu d'extracció de riquesa d'un sector agrari ric*, i amb l'aprofitament d'una flexibilitat de mà d'obra excedent al món rural (especialment femenina) o

com a resultat de la immigració (MASSEY, 1985; MARCONI, 1984; VINAY, 1992).

Flexibilitat, no en el sentit dels districtes industrials de la Tercera Itàlia, sinó de base salarial i contractual, amb tendència a la creació de dos mercats laborals diferencials, basats en aptituds individuals i mà d'obra segmentada per emigrants, extracomunitaris, dones, joves sense especialitzar i camperols a temps parcial, sense altres oportunitats d'ocupació dins l'àmbit rural. Tot i això, les retribucions salarials continuen sent rígides als centres amb un cert suport sindical, cada cop menys, en funció als tractes individuals i baixes quotes de sindicació (PEET, 1983).

La presència del fenomen endogen es fa evident en determinades àrees, com la comarca d'Olot, en un model ja clàssic i en la província en general (VÁZQUEZ, 1987) que afecta el sistema alimentari amb més força, a causa de l'especialització existent. L'anàlisi del sector alimentari a l'Alt Empordà, una altra àrea amb gran mancança d'inversions industrials foranes, també revela aquestes característiques (amb les connotacions d'una forta implantació terciària molt dependent de l'exterior).

Per al sosteniment d'aquest funcionament de **desenvolupament endogen**, característic de l'àrea analitzada, caldra aprofundir en la **formació professional** a tots els nivells, des de laboratoris a quadres i dirigents (agents del desenvolupament local), aspecte que atrau l'atenció, fins i tot, d'empreses exògenes (Curòs), en un intent per crear una cultura industrial oberta a l'exterior. La implantació d'un diàleg fructífer amb l'Administració, i la col.laboració amb la gran empresa, pot resultar molt interessant per a ambdues parts.

La dependència externa a què ens hem referit abans, també es fa palesa al sector agrícola més vinculat a la indústria alimentària, com les càrnies i nutrició animal, tenint en compte la **dependència exterior** quant a mercats i preus. Amb menys intensitat, però no per això deixa de ser important a nivell local, altres models agrícoles intensius, com la producció horto-fructícola periurbana que ha estat analitzada i que indica una integració menys forta, dependent dels mercats regionals i per això més controlable fins a un cert punt.

El sector agro-industrial és, també, dependent en la mesura que hi ha un alt grau

de **monocultiu**, polaritzat en la indústria càrnia (necessitada, per altra banda, d'una reforma i reestructuració a fons) que es manté mercès a la rigidesa de la demanda alimentària envers el mercat català, especialment, (demanda futura que està en el punt de mira de totes les multinacionals del sector, com a **plataforma** dels seus fabricats al mercat nacional). Al nostre marc d'estudi, bàsicament hi ha una sola *plataforma exportadora*, Nestlé, que es converteix així en centre productiu per a la península i el Magreb.

La difusió del fenomen industrial, agro-industrial, envers àrees rurals, no ha representat un **trencament del model** centre-perifèria, en tant que les hipòtesis implícites del model continuen sent vàlides en el sistema agro-industrial analitzat, en haver-se agreujat envers una major flexibilitat laboral i explotació. Efectivament, el sector agro-industrial té unes connotacions productives i tecnològiques, cicle de producte, ben conegudes. La maximització del benefici i els objectius a llarg termini obliguen a una *reducció de costos utilitzant totes les mesures a l'abast com a resultat de la ubicació perifèrica d'aquesta indústria* (costos salarials, oferta del sòl, baixa conflictivitat laboral, legislació ecològica inexistent i altres). Aquest model de localització productiva perifèrica, per a les multinacionals representa simplement un avantatge més, ja que la difusió no representa cap pèrdua de control. En algunes ocasions, la **internacionalització progressiva** esdevé, indirectament, per pressions comercials: adquisicions d'empreses *equity* i noves formes *non equity* d'acords internacionals entre empreses *joint ventures*, cessió tecnològica, subcontractació, franquícia i altres.

S'ha observat la presència d'un **mercat paral·lel**: un mercat primari que recorre a subcontractes, empreses com les multinacionals amb presència sindical forta, amb treballadors relativament estables i ben retribuïts. Un altre mercat, secundari, correspon a les empreses petites, amb assalariats inestables i més mal pagats; no per això menys qualificats, sinó que molt sovint realitzen tasques de caràcter artesanal.

La Regió II, amb un substrat econòmic diversificat, basat en Pymes, TNC, turisme i agricultura intensiva, es pot dir que constitueix un model de **desenvolupament sostingut**. Pel que fa a les IAA, també és així i possiblement continuarà en la mesura que no hi hagi un trencament brusc, de caràcter exterior, tenint en compte les fortes contradiccions internes del sistema i la seva progressiva dependència exterior, en la mateixa línia que la resta de Catalunya i de l'Estat.

Caldria desenvolupar les relacions entre empreses, en especial en el mercat interior, concentrant-se en la qualitat més que no pas en el preu dels productes. I també desenvolupar un ampli suport a la innovació tecnològica, sobretot innovació en la gestió, ampliant els fluxos d'informació i creant una **cultura industrial moderna, especialment en aspectes tecnològics i de col.laboració entre empreses**, passant a un segon nivell aquelles empreses en precari, basades en la flexibilitat i la intensificació del factor treball, ja que, a la llarga, pot resultar contraproductiu precisament per la manca d'innovació esmentada. Precisament caldria que la flexibilitat es basés en formes de desenvolupament locals, i no com fins ara en treball irregular i *putting-out* agrícola, que caracteritza l'actual model de "fabricació agrària difosa".

Tot sembla indicar que les comarques gironines continuarà sent una àrea preferent en la localització de multinacionals, per la relativa proximitat dels mercats, per un cert *dumping social* amb altres regions europees i les bones comunicacions amb la CEE. Altres factors serien la disponibilitat de matèries primeres i una legislació local i autonòmica més favorable. La decisió de continuïtat per part d'aquests grups dependrà de la seva pròpia capacitat d'adaptació, integració i continuïtat dels avantatges a què hem fet referència.

Sembla evident que les transnacionals són el tipus d'empreses que mostren un major impacte en les tècniques de gestió, ja que, a més a més de crear els seus propis hàbits i mètodes per la influència dels països d'origen, sobretot pels seus executius, tenen salaris més elevats, organitzen la seva pròpia xarxa de transports, subministraments d'aigua i altres (Nestlé, Nutrexpa, Cobega).

Aquesta connexió exterior no està exempta de tensions dins les estructures organitzatives i en relació a la concentració i difusió territorial, que en el cas de les transnacionals actuen amb una perspectiva global, però un xic adaptades a les circumstàncies locals dels llocs on operen (RADICE, 1975; PALLOIX, 1973; 1975).

Algunes de les estratègies adoptades per les empreses analitzades es relacionen amb el seu volum, ja que la petita empresa difícilment pot obtenir beneficis atípics mitjançant els preus de transferència (Nestlé), evasió fiscal amb holdings en paradisos fiscals (Nestlé, Armstrong) i actuacions en els mercats de futur (Callís). Per altra banda, augmenten de manera significativa els contactes entre

TNCs i el nivell local, via subcontractes, que en la majoria dels casos ha representat una desmembració de tasques productives anteriors, **transformant antics assalariats** en personal autònom. (SYRET, 1991; STOREY i JOHNSON, 1987).

Hi ha un ampli seguit d'empreses desmembrades territorialment del producte agrari, com Nestlé, Cobega i Armstrong, que confirmen l'abandó de la territorialitat del sector alimentari del medi rural, les pautes locals i substitució per polítiques internacionals de grup o trust (Armstrong, Callís, Curòs, Nestlé). En alguns casos, un arrelament local de les empreses multinacionals o no (STARWORTH i STARWORTH, 1990), pot resultar fins i tot positiu, en significar un cert proteccionisme davant l'entrada d'altres competidors (Callís, Eycam, Cobega i Armstrong).

Encara avui dia es pot dir que, en algunes indústries concretes, la localització clàssica a prop de la **matèria primera** i les vies de comunicació continua sent un factor de certa vigència (aigües minerals i explotacions ramaderes, qualitat dels aqüífers i nus de comunicacions a Eycam, Nestlé, T-500, Coca Cola i Danone).

Aquest model de planta difosa territorialment es comporta com una illa o **empresa-taller**, en el sentit que el *business* es desenvolupa a la seu central (Nestlé, Nutrexa, etc.) o en una altra fàbrica de rang superior (Danone, Cobega) que depèn a la vegada, en aspectes financers i de decisions, d'altres centres de decisió superior on se situa la divisió continental (Armstrong, Nestlé, Pagans) i és en aquest sentit que podem dir que els centres gironins formen part d'una **descentralització de la producció**, però no el poder real. En alguns casos, transformacions simples del producte, que s'ultima a d'altres centres (Danone).

La gran corporació continua jugant un paper considerable a nivell competitiu amb el **ressorgiment de macrocentres** en la recerca d'economies d'escala superiors (Cobega, Nestlé i Danone), igual com les economies d'**aglomeració i d'entorn**, instal·lant els centres principals a prop de les grans ciutats, com Madrid (Bimbo, Panrico) i Barcelona (Nestlé, Cobega). A més a més, comencen tendències obsessives per reduir despeses utilitzant **components i xarxes corporatives** (SCOTT, 1985), aprofitant economies d'escala en comú (Nestlé i Coca Cola; ITM i Intermaché) i per a l'adopció de **nous mètodes de**

treball (JIT a Nestlé, Coca-Cola, megaplantes, QC, i altres tècniques), que eliminen els estocs i creen un *sentiment d'empresa* en els treballadors.

La formació continuada millora del producte, la imbricació dels assalariats en el producte i altres temes organitzatius del model d'empresa japonesa està a la ment de tots els empresaris, però solament s'aplica de forma generalitzada a les grans empreses (T-500, Nestlé, Cobega) o bé empresaris locals més dinàmics (Casademont) i que gaudeixen d'un mercat en augment, amb millora continuada del producte i altres. En general, es pot dir que no hi ha interès a invertir majors dosis d'especialització dels treballadors, en considerar que és un tasca a desenvolupar per l'Administració (Curòs).

Aquest interès i ús del territori des de producció i el mercat per part dels nousvinguts a la Regió II és l'equivalent a un laboratori on assajar pràctiques laborals, experiència comercial nacional i coneixement dels contraris (FFC, Curòs, Sara Lee, Callís) i del propi mercat per a determinats productes excedentaris (Bimbo), com es verifica per la manca de canvis als sistemes productius i reestructuració de plantilles i de l'aparell comercial i de marketing. En aquest sentit, l'experiència sembla haver-los demostrat que resulta més barat comprar una empresa en crisi, amb el suport de l'Administració, que no pas començar de zero (com fan els inversors japonesos).

Tanmateix, com succeeix a la indústria transnacional, la petita i mitjana, de caràcter endogen, tampoc no és un grup homogeni sinó que les seves pautes de comportament varien molt segons el subsector alimentari. Tot i així, l'estratègia de les Pymes consisteix a *intensificar el factor treball més que no pas invertir*, ja que hi ha una escassa capitalització, a nivell de manteniment de les immobilitzacions, i solament destaquen algunes inversions puntuals, com la renovació de les caves cooperatives, amb ajuts comunitaris.

De forma similar l'ocupació femenina és molt significativa, de l'ordre del 45 % de la població ocupada, i molt per sobre dels valors mitjans comarcals i de Catalunya; tanmateix, l'ocupació en precari mostra un ventall més ample que en el cas de les transnacionals, ja que no solament hi ha presència d'un elevat jovent sense garanties d'ocupació fixa, sinó fixos-discontinus, treball de temporada en negocis lligats al turisme i la recol.lecció agrícola, treballadors extracomunitaris temporers, agricultura a temps parcial i, sobretot, un fort component d'ajut familiar en el segment més artesanal de tots, i amb botiga pròpia, en una

assumpció de diferents rols per part dels membres de la família, tal i com succeeix en alguns districtes industrials italians (PACI, 1982).

El panorama per a aquesta indústria endògena és, en general, optimista, en la mesura que puguin continuar actuant, com en els casos analitzats, dins sistemes tancats, amb escassa influència i competència exterior, controlant el mercat i fent petites reformes o innovacions als negocis. Optimisme major dins el segment d'indústries més que no pas l'artesanat pròpiament, ja que aquells fins i tot realitzen algunes vendes en mercats més amplis, com la Regió II o Catalunya. La centralitat que proporcionen ciutats intermèdies com Girona, Figueres i Olot resulta bàsica per al manteniment d'aquest teixit industrial (LLEONART, 1988) que els permet de realitzar la majoria d'operacions comercials sense haver d'assolir altres mercats, sentir-se arrelades a la ciutat i *tenir cura de la clientela com a base estratègica* del negoci.

Tot i així, l'àmbit general d'actuació és el mercat local, per a les de menys dimensió, i la Regió II per a la resta, o indústries petites, amb una tipologia de capital a l'entorn dels 20 milions de ptes., 15 assalariats i alguns eventuais i facturacions a l'entorn dels 250 milions de ptes. anuals.

Algunes de les mesures correctores sobre els desequilibris esmentats, podrien ser l'adopció de dosis superiors d'investigació R+D en el sector, per la via endògena o exterior, l'increment del volum mitjà industrial, via acords de cooperació, xarxes de subcontractació, cooperativisme i una major col.laboració entre empreses en general, així com l'especialització en *filières* de major valor afegit, innovadores amb una posada al dia progressiva, amb ajut de l'Administració.

El sector d'explotació agrícola intensiva, a grans trets, necessitaria un rejuveniment dels titulars i ampliació al doble o triple de la mida mitjana actual, 2,7 Ha, **adoptant tècniques modernes de gestió**, com si es tractés de qualsevol altra empresa, ja que les existents actualment es mantenen al límit de la rendabilitat, mercès a situacions laborals en precari o a la pràctica de l'agricultura a temps parcial.

La dificultat d'obtenir economies d'escala en l'agricultura es pot suplir perfectament per l'**associacionisme** a tots els nivells, però sobretot donant un altre enfocament a les cooperatives existents o creant altres sistemes d'unitats de comercialització modernes, una millor *selecció de qualitats, presentació i imatge*

en general, amb possibilitat de comercialitzar directament els productes. Creiem que els pagesos innovadors d'àrees periurbanes, amb possibilitats comercials, poden **consolidar les seves explotacions** sense haver de convertir-se en agricultors a temps parcial i regularitzant el treball en precari, la qual cosa requereix ajuts per part de l'Administració, inexistents a la zona. Com hem comprovat, aquests punts febles, observats en productes hortícoles, són precisament els *objectius previstos* als dos períodes transitoris d'adhesió per part de la CEE, a finalitzar el 31 de desembre de 1995.

Respecte al sector endogen, es pot dir que ja es perfilen dos segments ben marcats. El primer, format per un petit empresari, optimista sobre el seu futur, que inverteix de manera continuada i que genera ocupació fixa i en precari, especialment femenina, i que assumeix riscos financers per innovar el negoci. Hi ha un altre sector que es manté per la manca d'altres alternatives viables i al límit de la rendabilitat, amb situacions artesanals, a temps parcial i intensitat del factor treball familiar, tot i que, com ells mateixos reconeixen, el seu futur resulta incert, especialment quan no hi ha cap membre familiar disposat a continuar el negoci.

La incorporació a la CEE, més que un ajut, representa majors dosis de risc, tenint en compte que es *redueix el pes decisional local* com a resultat de les inversions foranes i una major penetració comercial, que desestabilitza el mercat interior. L'etapa actual de redefinició dels mercats mostra repercussions molt diferenciades sobre les diferents *filières* alimentàries, i encara resulta aviat per preveure si l'efecte difusor de les Pymes de la darrera dècada continuarà. En no existir fluxos importants entre empreses del sector, creiem que la tendència és més aviat cap a un abandó progressiu d'aquelles activitats més marginals i exposades als riscos del mercat.

Des del punt de vista estrictament sectorial, el nou marc comunitari esdevé contradictori en matèria de preus i, en tal context, el sistema cada vegada es veu més obligat a actuar de manera ràpida i contundent per evitar el seu confinament a situacions de marginalitat. La primera resposta ha estat modificar les característiques del producte i redefinir un nou marc de relacions més flexible, fins i tot amb noves formes d'organització espacial, ja que els canvis en el **marc de relacions nacionals i internacionals** resulten difícils per a l'empresa.

Creiem que en aquesta àrea dependent cal continuar en la *línia del model de desenvolupament autocentrat i integrat*, pel qual es precisa un ampli suport de les institucions i, com a contrapès al model industrial seriat, imitatiu i uniforme que no acaba d'integrar-se des d'un punt de vista territorial. Els nombrosos canvis en l'estratègia industrial històrica a la zona, ens fa creure que els components d'identitat cultural, tradició històrica i la pròpia experiència local és capaç de desenvolupar un paper més important en un futur. Evidentment, a aquest model no se li pot donar un caràcter autàrquic, amb el sol criteri dels elements del sistema i que no tindria significat a la llum de l'opció internacional de Catalunya, dins una acció de govern i compromís sobre el territori (en altres paraules, una combinació de mesures concretes de política industrial per àrees i sectors). I en tal sentit es requereix una profunda renovació de l'empresa com a unitat i del conjunt del sistema en base a una innovació i majors dosis de flexibilitat i en la línia d'alguns exemples a imitar a l'àrea mediterrània, en particular, els districtes italians i el sistema de xarxes regionals.

Com a reformes concretes, cal perfilar una logística a llarg termini sobre el paper que s'espera per al territori des del punt de vista industrial: anàlisi dels sectors madurs com l'alimentació i les seves possibilitats futures, estratègies de qualitat total dins l'organització de les empreses, estandaritzant alguns productes i creant una imatge, adaptant-lo a un ampli espectre de clients (sobretot si aquest està disposat a pagar la diferència de cost).

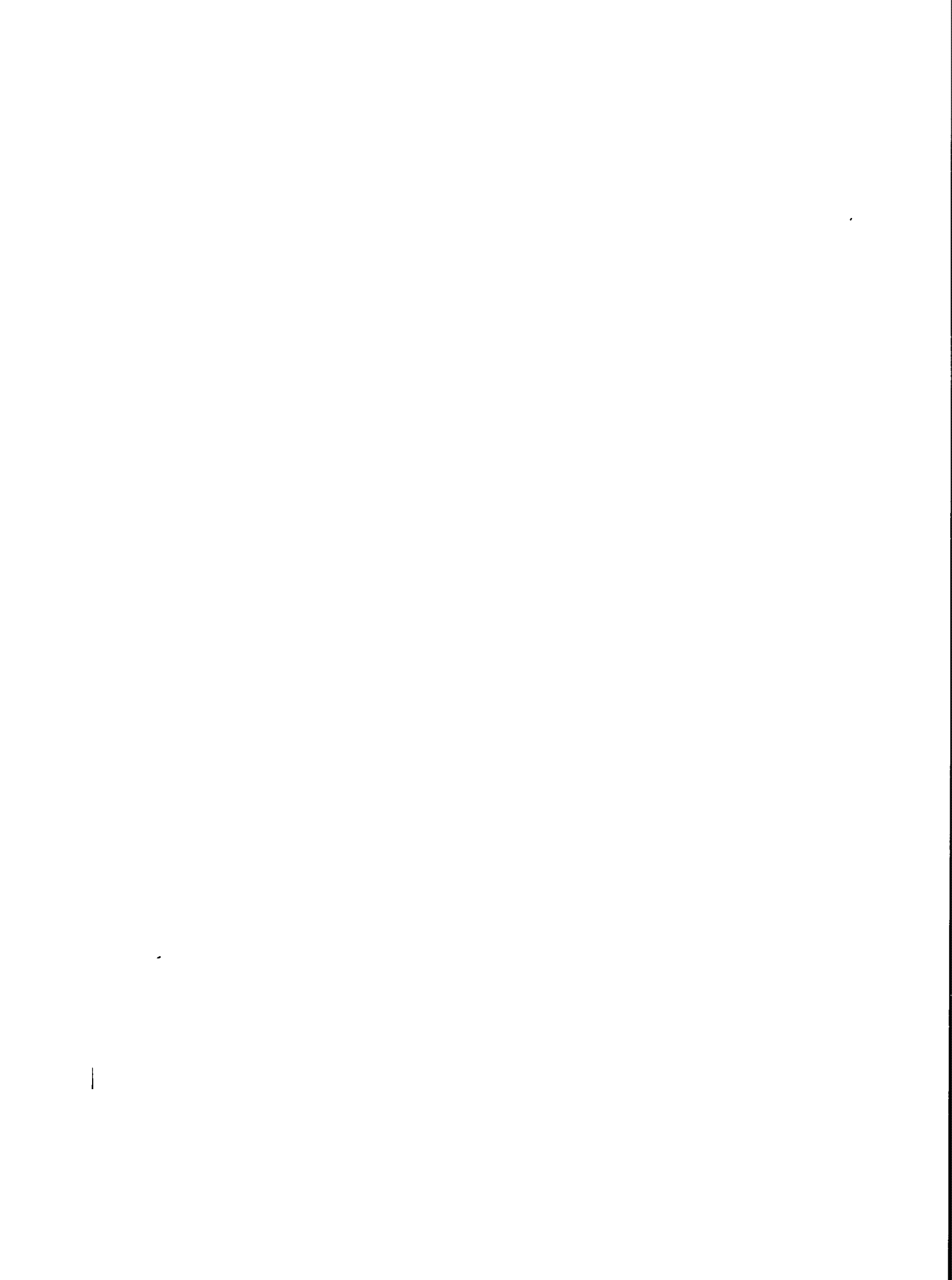
Si volem que aquest teixit continuï tenint una **articulació territorial**, el problema no rau en el volum de les empreses ni en el tipus de propietat, sinó en el seu paper i poder de decisió dins el conjunt, contribuint que es creï un ampli teixit d'estreta **col.laboració entre empreses** i fomentant la innovació, ja que, tot i que comencen a donar-se situacions de micro-flexibilitat, aquesta no sol escapar de l'àmbit empresarial intern ni tampoc no representa cap garantia de futur. El futur per al sector i el territori, més que tenir o no beneficis, passaria per tenir assegurada la seva continuïtat a llarg termini, i això significa ser competitiu.

L'agro-indústria de la Regió II ha de donar resposta en innovació i productivitat, i per això, la continuïtat de la localització industrial actual, la garantia de supervivència tant de Pymes com TNCs, el control del mercat en definitiva, passa per una major consciència sobre la incorporació gradual dels avantatges de la qualitat dins la cultura de l'empresa. Qualitat que equival a competitivitat i que esdevé el factor clau de la seva supervivència. Especialment per la via de la tecnificació i nous sistemes de treball i la mentalització i formació del personal

en una ètica de qualitat. La manca d'adopció d'aquestes estratègies significa conduir l'empresa a pràctiques laborals i econòmiques regressives, i la manca de responsabilitat per les lleis contractuals (PACI, 1988).

La indústria transnacional en àrees perifèriques desapareix tal com neix, de forma artificial, i com a resultat d'operacions financeres exteriors a l'àrea, per una alta sensibilitat al cost de treball. Una de les alternatives a la seva desaparició és precisament la seva capacitat per integrar en el procés productiu major flexibilitat local, incorporant tot un seguit d'activitats industrials difoses pel territori, per la via de la subcontractació.

BIBLIOGRAFIA I INDEXOS

BIBLIOGRAFIA I INDEXOS

BIBLIOGRAFIA GENERAL

DIRECTOR TESI DOCTORAL

ABELLA SANTAMARIA, Jaime (1989): *Inversiones extranjeras en España*. Madrid: Banco Exterior de España.

ADAMO, F. (1980): "La problematica del sottosviluppo". ASSOCIAZIONE DEI GEOGRAFI ITALIANI: *La ricerca geografica in italia 1960-1980*, Varese: Ask Editore.

AGLIETTA, M. (1979): *A theory of capitalism regulation*. London: New Left.

AGLIETTA, M. et al. (1981): *Rupturas de un sistema económico*. Madrid: H. Blume.

AHARONI, Y. (1966): *The foreign investment decision process*. Cambridge, Massachussets.

ALBERTSEN, N. (1988): "Postmodernism. Post-fordism and critical social theory". *Environment and Planning D: Society and Space*, 6 (3): 339-65.

ALCAIDE INCHAUSTI, Julio (1981): La política regional española en la actualidad. Análisis de resultados en el periodo 1955-77. *La España de las Autonomías (pasado, presente i futuro)*. Madrid: Espasa-Calpe.

ALCAIDE INCHAUSTI, Julio (1988): "Las cuatro Españas económicas y la solidaridad regional". *Papeles de Economía Española*, 34:62-81.

ALEGRE i NADAL, Pau (1988): *Alternatives d'ordenació territorial: l'enfoc teòretic*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Geografia. Tesi Doctoral, sense publicar.

ALEXANDER, J.W.(1954): "The basic-non basic concept of urban economic functions". *Economic Geography*, 30-7:246-61.

ALIBER, R.Z. (1970): The theory of direct foreign investment", in KINDLEBERGER, Charles P., ed.: *The international corporation*. Cambridge, Massachussets: MIT Press: 17-34.

ALIBER, R.Z. (1976): "La empresa multinacional en un mundo de monedas múltiples". DUNNING, John H., ed.: *La empresa multinacional*. Mexico: FCE, 57-71.

ALIMARKET (1989): *Informe Anual 1988 de Alimentación*. Madrid: Publicaciones Profesionales.

ALIMARKET (1990): *Informe Anual 1989 de Alimentación*. Madrid: Publicaciones Profesionales.

ALIMARKET (1991): *Informe anual 1990 de Alimentación*. Madrid: Publicaciones Profesionales

ALLAIN, Annelies (1985): "The hamburgerization of the world". WHEELWRIGHT, Ted, ed.: *Consummers, transnational corporations and development*. Sydney: University of Sydney: 185-90.

ALLEN, M.A. (1983): "Collective invention". *Journal of Economic Behavior and Organization*, 4.

ALTMAN, C. i HASSAN, D. (1985): "L'alimentation des animaux en Europe: Quelles modèles?". *Économie Rurale*, 168 (4):31-8.

ALVAREZ GOMEZ, José (1984): Las agrupaciones de productos agrarios hortofrutícolas. *Revista de Estudios Agrarios*, 127 (2): 63-95.

ALVAREZ RAMOS, José (1989): "El mercado mundial del café, en crisis". *Boletín de Información Extranjera*, 6 (6).

ALVAREZ-CIENFUEGOS RUIZ, Francisco Javier (1987): "Población y areas de industrialización endógena en España". *Estudios Territoriales*, 245:121-33.

AMIN, A. (1989): "Flexible especialisation and small firms in Italy: Miths and realities". *Antipode*, 21(1):13-24.

ANDREFF, W. (1983): *Les multinationales hors la crise*. Paris: Le Sycomore.

ANTONELLI, C. (1982): *Cambiamento tecnologico i teoria dell'impresa*. Torino: Loescher.

ANTONELLI, C. et al. (1980): *Lo sviluppo dei fattori imprenditoriali e organizzativi nell'industria italiana*. Milano: Giuffré.

AQUINO, A. (1978): "Intra-industry trade and intra-industry specialisation as concurrent sources of international trade in manufactures". *Welrwirtschaftliches Archiv*, 114:275-95.

ARCEO, B.; CORBERA, M. et al. (1986): *Cambio tecnológico, reconversión industrial y organización en Cantabria*. Santander: Universidad de Cantabria.

ARMSTRONG WORLD INDUSTRIES INC. *Annual Report 1990*. Lancaster, Pennsylvania.

ARMSTRONG WORLD INDUSTRIES, S.A.: *LA TORRE*. *Boletín Armstrong*. Palafrugell, diversos números.

ARMSTRONG, H. (1985): *Regional economics and policy*. London.

ARNASON, Johann P. (1988): "La constelación moderna y el enigma japonés", *Debats*, 24(6): 42-73.

ARRIGHETTI, Alessandro (1985): *Strategie di innovazione, evoluzione strutturale dell'impresa e domanda di lavoro*. IRES/Papers "Ricerche", 2. Milano.

ARRIGHETTI, Alessandro (1988): "L'evoluzione dell'impresa manifatturiera alla luce della categoria di flessibilità". REGINI, Marino: *La sfida della flessibilità*. Milano: Franco Angeli, 70-87.

ARTHUR ANDERSEN (1974): *Accounting standards for business enterprise throughout the world*. Chicago.

ASSOCIACIÓ D'EMPRESARIS DEL SURO: *AECORK*. Palafrugell, diversos números.

ASSOCIACIÓ D'INDÚSTRIES D'ALIMENTACIÓ I DE BEGUDES DE CATALUNYA-AIABECA (1988): *La indústria d'alimentació i begudes. Procès d'integració en la C.E. Informe 1988*. Barcelona: Aiabeca.

ASSOCIACIÓ ESPAÑOLA DE FRANQUICIA (1990): *Anuario Español de Franquicia i comercio asociado*. Madrid: AEF.

AURIOLES MARTIN, Joaquin i PAJUELO GALLEGO, Alfonso (1988): "Factores determinantes de la localización industrial en España". *Papeles de Economía Española*, 35:188-207.

AURIOLES, T. i CUADRADO, J.R. (1989): *La localización industrial en España. Factores y tendencias*. Madrid: FIES.

AYDALOT, P. (1986): "The location of new firms creation: The french case". KEEBLE, D. i WEVER, E. : *New firms and regional development in Europe*. Londres: Croom Helm.

BACARIA, Jordi (1982): "El sector agrari". Generalitat de Catalunya: *El reconeixement territorial de Catalunya*, 3. Barcelona: CEOTMA.

BACARIA, Jordi (1988): "Competitivitat del sistema agroalimentari català". Ponència al II Congrés Català de Economia de Catalunya. *Revista Econòmica de Catalunya*.

BACARIA, Jordi (1990): "El sistema agroalimentari". PARELLADA, Martí , dir. (1990): *Estructura Econòmica de Catalunya*. Barcelona: Espasa-Calpe, Biblioteca de Economía, 207-23.

BACHELARD, P. (1985): "L'artisanat en France". *Bulletin de l'Association de Géographie Française*, 3: 187-88.

BAGNASCO, A. (1977): *Tre Italie. La problematica territoriale dello sviluppo italiano*. Bologna: Il Mulino.

BAGNASCO, Arnaldo (1977): *Tre Italie. La problematica territoriale dello sviluppo italiano*. Bologna: Il Mulino.

BAGNASCO, Arnaldo i TRIGLIA, Carlo (1985): *Società e politica nelle aree di piccola impresa. Il caso del Valdesa*. Milano: Franco Angeli.

BALASSA, B. (1979): "Intra-industry trade and the integration of the developing countries in the world economy". *Staff Working Paper*, 312. Washington: World Bank.

BALASSA, Bela (1967): *Trade liberalisation among industrial countries*. London: MacGraw Hill.

BALESTRIERI, Giovanni, a cura di (1990): *Le produzioni agricole*

mediterranees. Anàlisi e polítiques de mercat. Milano: Franco Angeli.

BANCA CATALANA (1968): *Localització i dinàmica de l'activitat econòmica.* Barcelona: Banca Catalana.

BANCA CATALANA (1969): *Catalunya: indústria i demografia.* Barcelona: Banca Catalana.

BANCA CATALANA (1970): *"L'evolució de la indústria catalana i els grans establiments"*. Barcelona: Banca Catalana.

BANCA CATALANA (1971): *Realitat industrial de Catalunya.* Barcelona: Banca Catalana.

BANCO DE BIBAO (1984): *El Campo. Boletín de Información Agraria.* Número monogràfic dedicat a l'Agricultura de Catalunya.

BANCO DE BIBAO (1987): "La agricultura española en la C.E.E.". *El Campo*, 104:76-9.

BANCO DE BILBAO (1974): *L'economia catalana, avui.* Barcelona. Banco de Bilbao.

BANCO DE BILBAO-VIZCAYA (1990): "L'agroindústria y el mercado Unico de 1993". *El Campo. Boletín de Información Agraria*, 115(1).

BANCO DE CREDITO AGRICOLA (1983): *La industria agroalimentaria en España.* Madrid: B.C.A.

BANCO INDUSTRIAL DE CATALUNYA (1975): *Lineas presentes y futuras de localización industrial en Cataluña"*. *Revista Económica del BIC*, 4:11-2.

BANCO URQUIJO (1965): *Estructura de la base económica de Catalunya.* Banco Urquijo: Barcelona.

BARAN, Paul A. i SWEEZY Paul M. (1979): *El capital monopolista.* Madrid: Siglo XXI.

BARBANCHO, A.G. (1979): *Disparidades territoriales y ordenación del territorio.* Barcelona: Ariel

BARBAZA, Yvette (1988): *El paisatge humà de la Costa Brava.*

Barcelona: Edicions 62.

BARCELO i ROCA, M. (1983): "Industrialización en la comarca de la Garrotxa", *SIAR*, València, desembre.

BARKIN, David (1981): "El impacto del 'agribusiness' en el desarrollo rural". *Agricultura y Sociedad*, 19:9-44.

BARNBROCK, J. (1974): "Prolegomenon to a debate on von Thünen". *Antipode*, 6(2):59-62.

BARNET, Richard J. i MÜLLER, Ronald E. (1974): *Global reach. The power of the multinational corporations*. New York: Simon & Shuster.

BARRAN, David (1976): "La opinión de un empresario". DUNNING, John H.: *La empresa multinacional*. Mexico: FCE., 203-6.

BARTHEZ, J. (1988): *"Les agro-industries du Languedoc-Roussillon"*. Tesi de la Faculté de Ciencias Económicas. Montpellier.

BECATTINI, Giacomo (1975): *Lo sviluppo economico della Toscana*. Florencia: IRPET.

BECATTINI, Giacomo (1979): "Dal settore industriale al distretto industriale. Alcune considerazioni sull'unità di indagine dell'economia industriale", *Rivista di Economia e Politica Industriale*, 1. Traducció (1985): "Del 'sector' industrial al 'districte' industrial. Algunes consideracions sobre la unitat de recerca de l'economia industrial". *Revista Econòmica de Catalunya*, 1:3-11

BECATTINI, Giacomo (1975): *Lo sviluppo economico della Toscana*. Florencia: IRPET.

BECATTINI, Giacomo, ed. (1987): *Mercato e forze locali: il distretto industriale*. Bologna: Il Mulino.

BELIL, Mireia (1988): "La organización de sistemas de producción: El caso de las redes de subcontratación". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 13:19-34.

BELLANDI, Marco (1987): "La formulazione originaria". BECATTINI, Giacomo, ed.: *Mercato e forze locali: il distretto industriale*. Bologna: Il

Mulino, 49-67.

BENELBAS, León (1981): *La economía agraria de Cataluña*. Barcelona: Ketres.

BENELBAS, León (1983): *Notas de política agraria*. Barcelona: Vicens Vives.

BENKO, B. G. (1982): "Flexibilité, mobilité et modernisation de l'entreprise". *Bulletin de l'Association de Géographie Française*, 4.

BENKO, Georges B. i TESSON, Thierry (1990): "Une géographie des boissons", a *Acta Geographica*, 84 (4).

BENKO, Georges i DUNFORD, Mick, eds. (1991): *Industrial change and regional development: the transformation of new industrial spaces*. London: Belhaven Press.

BERGES, Angel; ONTIVEROS, Emilio i VALERO, F.J. (1990): *Internacionalización de la banca. El caso español*. Madrid: Espasa-Calpe.

BERGSTEN, C. Fred; HORST, Thomas; MORAN, Theodore H. (1983): *Les multinationales aujourd'hui*. Paris. Economica.

BERICAT ALASTYNAY, Eduardo (1989): "Cultura productiva y desarrollo endógeno. El caso andaluz". *Estudios Regionales*, 24:15-43

BERNABE MAESTRE, Jose M^a; SALOM CARRASCO, Julia i BOTELLA GOMEZ, Ana (1984): "Desarrollo industrial en la provincia de Alicante". *Estudios Territoriales*, 13-14: 13-28.

BERRY, Brian J.L. (1976): *The geography of Economic system*. London: Prentice Hall.

BERRY, Brian J.L.; CONKLING, Edgard C.R. i RAY, D. Michael (1976): *The geography of Economic system*. London: Prentice Hall.

BERRY, Brian, J.L.; CONKLING, Edgard, C.R. i RAY, D. Michael (1987): *Economic Geography*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.

BERRY, M., ed. (1986): Pour une automatization raisonnable de l'industrie. N^o especial de *Gérer et Comprendre* (Annales des Mines).

BERTALANFFY, L. von (1950): "The theory of open systems in physics and biology". *Science*, 3:23-9.

BERTALANFFY, L. von (1976): *Teoría general de los sistemas*. Madrid-Buenos Aires: F.C.E.

BERTIN, G-Y., dir.(1973): *La croissance de la grande firme multinationale*. Paris: C.N.R.S.

BEST, Michael H. (1990): *The new competitor. Institutions of industrial restructuring*. Oxford: Basil Blackwell.

BIEHL, Dieter (1988): "Las infraestructuras y el desarrollo regional". *Papeles de Economía Española*, 35: 293-311.

BIGGADIKE, E.R. (1979): *Corporate diversification: Entry, strategy and performance*. Boston, Massachussets: Harvard Graduate School of Business Administration.

BIMBO, S.A. (1990): *BIMBO, 25 años, 1965-1990*. Barcelona: Salvat.

BLAKE, Joe (1988): "The battle of the burgers". *Speak up*. Instituto Geografico de Agostini, 10):18-21.

BLASCO, V. i GALLEGO, J.A. (1980): "Industrialización agrícola como condicionante del desarrollo rural". Córdoba. *Acta del X Congreso Europeo de Sociología Rural*.

BLAUG, J. (1983): *Economic theory in retrospect*. Cambridge: Cambridge University Press.

BLUESTONE, B. i HARRISON, B. (1980): *Capital and communities*. Washington: The Progressive Alliance.

BOADAS i RASET, Joan i CASAS i BUSQUETS, Josep M., drs. (1987): *Caldes de Malavella. manantial de Catalunya*. Caldes de Malavella: Ajuntament.

BOUDEVILLE, J.R. (1966): *Problems of Regional Economic Planning*. Edinburgh: Edinburgh University Press.:

BOYER, R. (1986): *La flexibilité en Europe*. Paris: La Découverte.

- BRADBURY, J.H. (1985): "Regional and industrial restructuring processes in the new international division of labour". *Progress in Human Geography*, 9: 38-63.
- BRICALL, J. M. (1984): *Notes per un debat sobre la situació de la indústria a Catalunya: Causes i propostes de futur*. Barcelona: Col·legi d'Economistes de Catalunya, 5.
- BRIZ ESCRIBANO (1987): "La comercialización alimentaria". *Información Comercial Española* (4):83-92.
- BRUN, A. (1986): "Aspects macroéconomiques de la pluriactivité des familles agricoles". *Économie Rurale*, 171:38-47.
- BRUNET, J.M. et al. (1980): *L'agricultura catalana. Un estudi econòmic*. Barcelona: Fundació J. Bofill/Banca Catalana.
- BRUSCO, Sebastiano (1982): "The Emilian model: productive decentralization and social integration". *Cambridge Journal of Economics*, 6 (2): 167-84.
- BRUSCO, Sebastiano. (1989): *Piccole imprese e distretti industriali*. Torino: Rosenberg e Sellier.
- BRUSCO, Sebastiano i SABEL, Charles (1981): "Artisan production and economic growth". WILKINSON, Frank, ed.: *The dynamics of labour market segmentation*. London: Academic Press: 99-113.
- BRUTTI, M. (1982): "La nuova centralità delle economie locale". *Rassegna Economica*, 5.
- BRYANT, C.R. ; RUSSWURM, L.H. i MCLELLAN, A.G. (1982): *City's countryside: land and its management in the rural fringe*. London: Longman.
- BUCKLEY, P.J. i CASSON, M. (1976): *The future of multinational enterprises*. New York: Holmes & Meier.
- BUIREAU, M. i IMBERNON, J.M. (1980): "Le système agro-industriel et l'agriculture contractuelle dans les campagnes du Tiers-Monde". *L'Espace Géographique*, 3:211-22.

BÜRGENMEIER, B. (1991): "Swiss foreign direct investment".
BÜRGENMEIER, B. i MUCCHIELLI, J.L., eds.: *Multinationals and Europe 1992. Strategies for the future*: 102-18.

BUSOM, Isabel et al. (1980): *La especialización de la industria manufacturera catalana*. Barcelona: Banco Urquijo.

BYÉ, H. i DESTANNE DE BERNIS, G.(1977): *Relations économiques internationales*. Paris: Dalloz.

BYE, P. i MOUNIER, A. (1972): *La internasionalisation du capital dans les industries agaires et alimentaires*. Grenoble: I.R.E.P.

C.E.E. (1990): *Panorama of EC Industry 1990*. Luxemburg: C.E.E.

CABANA, Francesc (1986): *Les multinacionals a Catalunya*. Barcelona: La Magrana.

CABANA, Francesc (1986): *Les multinacionals a Catalunya*. Barcelona: La Magrana

CADENAS , Alfredo y FERNANDEZ, Antonio (1989): "La innovación tecnológica en la industria agroalimentaria: factores socioeconómicos que la condicionan, efectos inducidos y medidas de acción pública pertinentes". *Agricultura y Sociedad*, 53(4):171-200.

CAFFERATA, R. (1984): *Teoría dell'organizzazione. Un approccio non contingente*. Milano: Franco Angeli.

CALDENTY ALBERT, Pedro (1972): *Comercialización de productos agrarios*. Madrid: Agrícola Española.

CALDENTY ALBERT, Pedro (1988): *Organización industrial y sistema agroalimentario*. Madrid: Etea.

CALLEJON, Maria (1991): "Comunitat europea i política industrial". *Revista de Indústria*, 15(3):23-35.

CAMAGNI, Roberto (1990): "Strutture urbane, gerarchiche reticolare verso una teorizzazione". CURTI, Fausto i DIAPPI, Lidia: *Gerarchie e reti di città: tendenze e politiche*. Milano: Franco Angeli, 49-69.

CAMAGNI, Roberto i CAPELLO, R. (1988): *Italian success stories of local development: theoretical conditions and practical experience*. Milano: Università Luigi Bocconi, mimeo.

CAMILLERI, Arturo, dir. (1984): *La agricultura española ante la C.E.E.* Madrid: Instituto de Estudios Económicos.

CAMPOS NORDMANN, R. (1974): "La estructura y las inversiones extranjeras en la industria alimentaria española". *Revista Universidad Complutense*, 91(2).

CANTWELL, John A. (1987): "La expansión de las empresas internacionales en una perspectiva histórica". *Información Comercial Española*, 643 (3): 9-17.

CANTWELL, John A. (1988): "Los factores determinantes de la internacionalización de las empresas". *Información Comercial Española*, 662 (10): 17-31.

CANTWELL, John A. (1990a): "La evolución del modo de expansión de las empresas multinacionales en el siglo XX". TEICHOVA, Alice; LÉVY-LEBOYER, Maurice i NUSSBBAUM, Helga: *Empresas multinacionales, finanzas y mercados y gobiernos en el siglo XX. Estudios históricos de las finanzas y mercados internacionales*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 2 vol.

CANTWELL, John A. (1990b): "The growing internationalization of industry: a comparison of the changing structure of company activity in the major industrialized countries". WEBSTER, Allan i DUNNING, John H.: *Structural change in the world economy*. London: Routledge, 91-113.

CANTWELL, John A. (1991): "La teoría de la competencia tecnológica de la producción internacional y sus consecuencias". *Información Comercial Española*, 692(4): 83-111.

CAPECCHI, Vittorio (1987): *La mobilità sociale in Emilia Romagna*. Bologna: Il Mulino.

CAPEL, Horacio (1974): *Estudios sobre el sistema urbano*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

CAPELLE, Francis i PRESLES, Benoit (1987): "Les besoins spécifiques de l'exploitation agricole en tant qu'entreprise". *Économie Rurale*, 177:29-31.

CAPRIATTI, M. i FLORIO, M. (1986): "Grande impresa e sviluppo: il caso Riaiano". *Delta*, 32-2.

CARAVACA, Inmaculada (1987): "La investigación en la geografía industrial y su evolución en España". *Finisterre, Revista Portuguesa de Geografia* 22(44): 385-397.

CARBONE, Anna (1991): "Transformazioni strutturali e pluriattività nell'agricoltura italiana: Nuovi spunti di ricerca". *La Questione Agraria*, 4: 209-218.

CARR, Martyn (1983): "A contribution to the review and critique of behavioural industrial location theory". *Progress in Human Geography*, 7-3:386-401.

CARRERAS, Albert (1990): "Cataluña, primera región industrial de España". NADAL, Jordi i CARRERAS, Albert, dirs.: *Pautas regionales de la industrialización española (siglos XIX y XX)*. Barcelona: Ariel, 259-95.

CARVAJAL GUTIERREZ, M.C. i GOMEZ MORENO, M. (1985): "Espacios periurbanos en la Costa Del Sol. La agricultura a tiempo parcial como criterio delimitador". *IX Coloquio de Geografía*, AGE, Murcia, vol. II.

CASALS COUTURIER, Muriel i VIDAL VILLA, José Maria (1985): "La industria sumergida: el caso de Sabadell". *Papeles de Economía Española*, 22: 395-402.

CASARES ALONSO, A. (1973): *Estudio histórico-económico de las construcciones ferroviarias españolas en el siglo XIX*. Madrid: Ed. Instituto Iberoamericano de Desarrollo.

CASARES, J. (1987): *La economía de la distribución*. Barcelona: Ariel.

CASASSAS, Lluís (1977): *Barcelona i l'espai català*. Barcelona: Curial.

CASASSAS, Lluís i CLUSA J. (1980): *L'organització territorial de*

Catalunya. Barcelona: Fundació J. Bofill.

CASTELLS, A. ; PARELLADA, M. i SICART, F. (1982): "Estimació de la renda i els dipòsits de les comarques i els principals municipis de Catalunya". *Revista Econòmica de Banca Catalana*, 66.

CASTELLS, Manuel (1977a): *Sociología del espacio industrial*. Madrid.

CASTELLS, Manuel (1977b): *The urban question*. London: Edward Arnold.

CASTELLS, Manuel (1985): *High technology, space and society*. Beverly Hills, California: Sage.

CASTELLS, Manuel (1987): *Nuevas tecnologías, economía y sociedad*. Madrid: Alianza.

CASTELLS, Manuel (1989): *The informational city: information technology, economic restructuring and the urban-regional process*. Oxford: Basil Blackwell.

CASTELLS, Manuel i GODARD, F. (1974): *Monopolville: l'entreprise, l'état, l'urbain*. Paris: Mouton.

CASTLES, S. i KOSACK, (1973): *Immigrant workers and class structure in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.

CAVES, Richard E. (1971): "International corporations: the industrial economics of foreign investment". *Economica*, 2: 1-27.

CAVES, Richard E. (1974): "Industrial organisation". DUNNING, John H., ed.: *Economic analysis and the multinational enterprise*. London: Allen & Unwin, 115-46.

CDACBVM-Comitato Direttivo degli Agenti di Cambio della Borsa Valori di Milano (1988): *I contratti futures*. Milano: Il Sole 24 Ore.

CEAM-Servicio de Estudios (1966): *Tendèncias y posibilidades de la siderometalurgia en Cataluña*. Esplugues de Llobregat: Ariel.

CECCHI, A. et al. (1979): *L'explotació pagesa a Catalunya. Anàlisi d'explotacions agràries a zones d'influència urbana*. Barcelona: Vicens

Vives.

CECCHI, C. (1988): "Distretto industriale: l'agricoltura dalla complementarità alla disociazione". *La Questione Agraria*, 32:91-124.

CECOD (1986): *Annuaire de la franchise*. Paris: Cecod.

CENTRE D'ESTUDIS DE PLANIFICACIO (1982): *Industrialització a Catalunya, 1960-1977*. Barcelona: Caixa de Pensions.

CEOE - Confederación Española de Organizaciones Empresariales (1981): "La pequeña y mediana empresa: problemática y evaluación". *Informes y Estudios*, Madrid, 2.

CEOTMA-Centro de Estudios de Ordenación Territorial i Medio Ambiente (1982): *El reconeixement territorial de Catalunya*. Barcelona: MOPU.

CEP-CENTRE D'ESTUDIS DE PLANIFICACIÓ (1983a): *Reconeixement territorial de Catalunya. Volum IV: Estructura econòmica: El sector industrial*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

CEP-CENTRE D'ESTUDIS DE PLANIFICACIÓ (1983b): *Industrialització a Catalunya 1960-1977*. Barcelona: Caixa de Pensions.

CERVELLATI, Pier Luigi (1984): *La città post-industriale*. Bologna: Il Mulino.

CESDIT (1983): *La unione volontarie: realtà e prospettive*. Milano: CESDIT-Centro per gli Studi sui Sistemi Distributivi e Il Turismo.

CHAMBOST, Edouard (1982): *Los paraísos fiscales*. Madrid: Pirámide.

CHANDLER, A.D. (1977): *The visible hand. The managerial revolution in American business*. Cambridge, Massachussets: Harvard University Press.

CHANDLER, Alfred D., Jr. (1990): *Scale and Scope. The dynamics of industrial capitalism*. Cambridge, Massachussets: Harvard University Press.

CHASE-DUNN, Christopher K. (1988): *Global Formation: Structures of*

the world-economy. Cambridge: Basil Blackwell.

CHECCHI i LANG, Alexandre (1983): "El producte agrari a Catalunya (1964-1979)", *Revista Econòmica de Banca Catalana*, 69(12):27-44.

CHIROUZE, Y . (1985): *Le choix des canaux de distribution*. Paris: Dunod.

CHORLEY, R.J. (1975): *Nuevas tendencias en Geografía*. Madrid: IEAL.

CHRISTALLER, W. (1933): *Die Zentralen Orte in Süddeutschland*, Jena, Wissenschaftliche Gesellschaft trad. BASKIN, C.W. (1966): *Central places in Southern Germany*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

CHRISTOPHERSON, Susan i STORPER, Michael (1987): "The effects of flexible specialization on industrial politics and the labor market: The motion picture industry". *Industrial and Labor Relations Review*, 42(3):332-347.

CIANFERONI, R. (1990): *L'agricoltura e l'ambiente nel distretto industriale di Prato*. Firenze: Accademia dei Georgofili.

CLOKE, P. (1985): "Commuterurbanization: a rural perspective". *Geography*, 70: 13-23.

CLUSA, J. (1973): *La localización industrial en la comarca de Barcelona*. Barcelona: Comisión de Urbanismo y servicios comunes de Barcelona y otros municipios.

CLUSA, J. et al. (1980): *Localizació industrial a la zona metropolitana de Barcelona. Proposta per al programa d'actuació 1980-90*. Barcelona: Corporació Metropolitana.

COASE, R.J. (1937): "The nature of the firm". *Economica*, 4 (11):386-405.

COCINB- Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona (1972): *Tabla input-output de la economía catalana, año 1967*. Barcelona: COCIMB.

COCINT- Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona (1980): *Reflexions sobre la restructuració territorial de Catalunya*. Tarragona: COCINT.

COFFEY, William J. i POLÈSE, Mario (1984): "The concept of local development: a stages model of endogenous regional growth". *Papers of the Regional Science Association*, 55:1-12.

COHEN, R.B. (1981): "The new international division of labor, multinational corporations and urban hierarchy". DEAR, Michael J. i SCOTT, Allen J., eds.: *Urbanization and urban planning in capitalist society*. London: Methuen, 287-315.

COIM-Camara Oficial de la Industria de Madrid (1961): *Memoria-Anuario industrial 1959-60*. Madrid: C.O.I.M.

COLINO, J. (1982): "Agricultura familiar y complejo agroindustrial en España", *Jornadas de Estudio sobre Agricultura Familiar*. Madrid: CSIC.

COLLINS, Lyndhurst i WALKER, D.F., eds. (1975): *Locational dynamics of manufacturing activity*. London: John Wiley & Sons..

COMEGNA, Ermanno (1991): "Le coalizioni tra imprese nell'industria lattiero-casearia. Caratteristiche e determinanti del fenomeno". *Agricoltura italiana i mutamenti dello scenario economico internazionale*. Bologna: Il Mulino-. Quaderni della Rivista di Economia Agraria.

CONTI, Sergio (1989): *Geografia Economica*. Torino: Utet Libreria.

COOKE, Philip (1988): "Flexible integration , scope economies, and strategic alliances: social and spatial mediations". *Environment and Planning D: Society and Space*, 6(3):281-300.

COOKE, Philip i ROSA PINES, A. da (1985): "Productive decentralisation in three european regions". *Environment and Planning A*, 17:527-554.

CORDEN, W.M. (1974): "The theory of international trade". DUNNING, John H., ed.: *Economic analysis and the multinational enterprise*, London: Allen & Unwin, 184-210

CORNA PELLEGRINI, Giacomo (1987): *Aspetti e problemi della geografia*. Milano: Manzorati Editore.

CORPORATE FINANCE (1991): *Industry forum: food, beverage & tobacco*. Març.

CORSANI, Antonella (1986): "Il sistema agro-alimentare nell'economia italiana". *La Questione Agraria*, 21:105-144.

COSTA CAMPI, M. Teresa (1985): "Las nuevas estrategias industriales frente a la crisis económica". *Información Comercial Española*, 621: 93-103.

COSTA CAMPI, M. Teresa (1988): "Descentramiento productivo y difusión industrial. El modelo de especialización flexible". *Papeles de Economía Española*, 35:251-276.

COSTA CAMPI, M. Teresa (1988): "Descentramiento productivo y difusión industrial. El modelo de especialización flexible". *Papeles de Economía Española*, 35:251-276.

COSTA CAMPI, M. Teresa (1988): "Descentramiento productivo y difusión industrial. El modelo de especialización flexible". *Papeles de Economía Española*, 35: 251-276.

COSTA CAMPI, Mª Teresa (1981): "Iniciativas empresariales y capitales extranjeros en el sector servicios de la economía española durante la segunda mitad del siglo XIX". *Investigaciones Económicas*, 14(1).

COSTA CAMPI, Mª Teresa (1982): *Financiación exterior del capitalismo español en el siglo XIX*". Barcelona: Universitat de Barcelona.

COSTA, M. Teresa, dir. (1987): *El papel de la industrialización local en una política industrial innovadora. El caso del Vallés Oriental*. Barcelona: Centre d'Estudis de Planificació.

COULET, L. (1978): "La fabrique diffuse en Emilie-Romagne". *Méditerranée*, 354: 13-25.

COURLET, C. i JUDET, P. (1985): *Crise du modele d'industrialisation. Retournement spatial et nouveaux dynamismes locaux: Les exemples*

français et italiens. Congreso Areas en Reestructuración. Bilbao, 17-19 d'octubre.

COURLET, Claude (1989): "Les industrialisations endogènes". *Revue Tiers Monde*, 30-118(2):413-421.

CRUZ ROCHE, Pedro (1978): "Penetración de la empresa multinacional en la industria y el comercio alimentarios". *Agricultura y Sociedad*, 9:97-149.

CRUZ ROCHE, Pedro (1978): "Penetración de la empresa multinacional en la industria y el comercio alimentarios". *Agricultura y Sociedad*, 9(4):97-149.

CUCO i GINER, Josepa i DE JUAN i FENOLLAR, Rafael (1984): "Las industrias agroalimentarias en areas rurales: el caso de la Pobla del Duc (Vall d'Albaida)". *Estudios Territoriales*, 13-14(1):65-75.

CUSUMANO, M. (1985): *The japanese automobile industry*. Cambridge, Massachussets: Harvard University Press.

CYERT, R. i MARCH, J.G. (1963): *A behavioral theory of the firm*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

CYERT, Richard M. i MARCH, J.G. (1963): *A behavioural theory of the firm*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.

DAFT, L. (1986): *Organization theory and design*. New York: West Pu. Co.

DAVID, Patrizia (1991): "Le politiche sociali". *Donne al lavoro. Atti della conferenza regionale sul lavoro femminile*. Ancona: Regione Marche, Osservatorio Regionale sul Mercato del Lavoro.

DAVIS, John M. i GOLDBERT, Roy A. (1957): *A concept of agribusiness*. Boston: Harvard University.

DE LA FUENTE, Carlos E. (1984): *Manual práctico de pasteleria*. Sevilla: Progenza.

DE LA JARA AYALA, F. (19889): *La comercialización agroalimentaria en España*. Madrid: MOPU.

DE SMIDT, Marc (1989): "A new profile of urbanization". *Tijdschrift voor Econ. en Soc. Geografie*, 89(2): 69-74.

DEAR, Michael J. i SCOTT, Allen J., eds. (1981): *Urbanization and urban planning in capitalist society*. London: Methuen.

DEHESA, Guillermo de la i GARCIA VALVERDE, Julian (1980): "Las políticas industriales para los años 80". *Papeles de Economía Española*, 5:38-53.

DEI OTTATI, 1990): L'agricoltura nel distretto pratense: da sostegno dello sviluppo industriale ad attività di consumo. *La Questione Agraria*, 38:113-145.

DEL CANTO, C. et al. (1988): *Trabajos prácticos en Geografía Humana*. Madrid: Síntexis.

DEL CASTILLO, Jaime i RIVAS, J.A. (1988): "La Cornisa Cantábrica: Una macro-región industrial en declive". *Papeles de Economía Española*, 34: 115-140.

DEL POZO, Benito (1991): "Asturias, una región de tradición industrial en declive". *Estudios Territoriales*, 35: 201-218.

DESTANNE DE BERNIS, G. (1981): "Las firmas transnacionales y la crisis", in AGLIETTA, M. et al.: *Rupturas de un sistema económico*. Madrid: H. Blume, 119-139.

DEVASINI, Pierfranco (1990): *Il sistema franchising*. Milano: Etaslibri.

DEZAIZE, G.J. (1987): "Hillsdown Holdings, B.G.: Un record d'acquisitions". PADILLA, M. et al., coord. : *Les cent premiers groupes agro-industriels mondiaux*. Montpellier: Agrodata/CIMEAM, 455-60.

DEZERT, B. i VERLAQUE, C. (1978): *L'espace industriel*. Paris: P.U.F.

DGCI- Dirección General de Comercio Exterior (1986): *Comercialización de aceites y grasas*. Madrid: Subdirección General de Estudios y Modernización del Comercio.

DIAZ ALVAREZ, Jose R. (1987): *Geografía de la Europa de los doce*.

Aspectos políticos, geofísicos y socioeconómicos. Almería: Cámara de Comercio.

DIAZ YUBERO, Ismael (1984): "El sector alimentario". *Información Comercial Española*, 609(5):161-173.

DICKEN, Peter (1971): "Some aspects of the decision making. Behavior of business organizations". *Economic Geography*, 47:426-437.

DICKEN, Peter (1976): "The multiplant business enterprise and geographical space: some issues in the study of external control and regional development". *Regional Studies*, 10:401-412.

DICKEN, Peter (1982): "Japanese manufacturing investment in the United Kingdom: a flood or a mere trickle?". *Area*: 15:273-284.

DICKEN, Peter (1986): "Multiplant enterprises and the local economy: some further observations". *Area*, 18 (3):215-221.

DICKEN, Peter (1986): "Multiplant enterprises and the local economy: some further observations". *Area*: 18(3):215-221.

DICKEN, Peter (1986): *Global shift. Industrial change in a turbulent world*. London: Harper & Row.

DICKEN, Peter i LLOYD, Peter E. (1976): "The multi-plan business enterprise and regional developmentd geographical space: some issues in the studies of external control". *Regional Studies*, 10:401-12.

DIEZ , C. i RIUS, O., (1981): "La inversión extranjera a Cataluña en los años setenta". *Revista Económica de Banca Catalana*, 1:44-8 i 3:12-36.

DILLMAN, C.D. (1970): "Urban growth along Mexico's northern border and the mexican national border program". *Journal of Developing Areas*, 4: 487-507.

DILLMAN, C.D. (1976): "Maquiladoras in Mexico's border communities and the border industrialization program". *Tijdschrift voor Econ. en Soc. Geografie*, 67 (3): 138-150.

DIXON, C.J., DRAKAKIS-SMITH, P. i WATTS, H.D., eds. (1986): *Multinational corporations in the Third World*. Beckenham: Croom Helm.

- DOCKES, P. i ROSIER, B.(1981): "Crisis i transformación del capitalismo", AGLIETTA, M. et al.: *Rupturas de un sistema económico*. Madrid: H. Blume, 13-35.
- DONGES, J.B. (1976): *La industrialización en España*. Barcelona: Oikos-Tau.
- DORE, R. (1987): *Taking Japan seriously*. Stanford, Stanford University Press.
- DOS SANTOS, Theotonio (1987): *La crisis internacional del capitalismo y los nuevos modelos de desarrollo*. Buenos Aires: Contrapunto.
- DRABEK, Z. i GREENAWAY, D. (1984): "Economic integration and intra-industry trade: the CMEA i EEC compared". *Kyklos*, 37: 444-69
- DRONNE, Ives (1980): *Le phenomene multinational dans les secteurs des proteines*. Saragossa. Symposium sobre agricultura e industria alimentaria.
- DUNFORD, M. (1977a): *Regional policy and the restructuring of capital*. University of Sussex: Urban and Regional Studies, Working Paper, 4.
- DUNFORD, M. (1977b): "The restructuring of urban space". *International Journal of Urban and Regional Research*, 1:510-20.
- DUNNING, John H. . (1986): *Japanese participation in British Industry*. London: Croom Helm.
- DUNNING, John H. (1974a): *United States industry in Britain*. London: Financial Times.
- DUNNING, John H. (1981): *International production and the multinational enterprise*. London: Allen & Unwin.
- DUNNING, John H. (1984): "La organización de la interdependencia económica internacional: una visión histórica". *Información Comercial Española*,5(1).
- DUNNING, John H. (1988): International busines. The recession and economic restructuring. HOOD, Neil i VAHLNE, Jean-Erik: *Strategies in global competition*. London:Routledge.

DUNNING, John H. (1990): "Japanese manufacturing investment and the restructuring of the United Kingdom economy". WEBSTER, Allan i DUNNING, John H.: *Structural change in the world economy*. London: Routledge:167-181.

DUNNING, John H. i PEARCE, R.D. (1985): *The world's largest industrial enterprises 1962-1983*. London: Gower.

DUNNING, John H., ed., (1971): *The multinational enterprise*. London: Allen & Unwin.

DUNNING, John H., ed., (1974): *Economic analysis and the multinational enterprise*. London: Allen & Unwin.

DUNNING, John H., ed., (1976): *La empresa multinacional*. Mexico: FCE.

DUNS & BRADSTREET INT. (1991): *DUNS 15000. Principales empresas españolas 1990*. Madrid: Duns.

EDGINGTON, David W. (1987): "Influences on the location and behaviour of transnational corporations: some examples taken from Japanese investment in Australia". *Geoforum*, 18(4): 343-359.

EGELHOFF, William G. (1988): *Organizing the multinational enterprise: An information-processing perspective*. Cambridge, Massachussets: Ballinger.

ELENA i ROSELLÓ, Miguel (1991): "El sector corchero". CAJA DE BADAJOZ: *La agricultura y la ganadería extremeñas*. Badajoz: Caja de Badajoz, 249-258.

ELIAS I VERGÉS, J. (1982): *El sector de producció de llet a Catalunya davant de la integració a la Comunitat Econòmica Europea*. Barcelona.

ERICKSON, Rodney A. (1980): "Corporate organization and manufacturing branch plant closures in non-metropolitan areas". *Regional Studies*, (14):491-501.

ESADE. (1979): *La industria española ante la C.E.E.* Madrid: Instituto de Estudios Económicos.

ESCORSA, P. i SOLÉ, F.(1988): *La innovació tecnològica a Catalunya*.

Barcelona: La Magrana.

ESPADALÉ, Josep i ROCAS, Xavier (1987): "Manufacturas del Corcho (1900-1930). El espacio del trabajo: El caso de Manufacturas del corcho, S.A." *Narria*, 47-48:12-18.

ESPADALÉ, Josep i ROCAS, Xavier (1990): Arqueologia d'una producció industrial: la llana de suro". *L'Estoig. Publicació de l'Arxiu i del Museu de Palafrugel*, 61-83.

ESPAÑOL, Luís (1986): "Utilización del mercado de futuros en la comercialización del maíz en España". *Información Comercial Española*, 5:49-67.

ESTLE, E.F. (1967): "A more conclusive regional test of the Heckscher-Ohlin hypothesis". *Journal of Political Economy*, 74:573-86.

ETXEZARRETA, Miren (1985): *La agricultura insuficiente. La agricultura a tiempo parcial en España*. Madrid: IEAPA.

ETXEZARRETA, Miren (1988a): "Nuevos enfoques del desarrollo rural". *Revista Econòmica de Banca Catalana*, 85:18-26.

ETXEZARRETA, Miren, dir. (1988b): *Desarrollo rural integrado*. Madrid: MAPA-Secretaría General Técnica.

ETXEZARRETA, Miren (1988c): La agricultura a tiempo parcial en las areas periurbanas". IEAPA: *Agricultura periurbana. Jornadas franco-españolas sobre agricultura periurbana*. Madrid (16-18 octubre 1985): MAPA.

EUROSTAT (1991): *Estadística Agraria. Producción de corcho*. Bruxelles.

F.A.O. (1990): *Statistical Yearbook*. Rome.

FANFANI, Roberto (1990): *Lo sviluppo della politica agricola comunitaria*. Roma: NIS.

FANFANI, Roberto i MONTRESOR, Elisa (1991): "Filière, multinazionali e dimensione spaziale nel sistema agro-alimentare italiano". *La Questione Agraria*, 41:165-201.

FANJUL, E. (1980): "Autarquía, nacionalismo y dependencia en la economía española, 1940-1957. *Instituto de Cooperación Iberoamericana*. Madrid: Cultura Hispánica.

FERNANDEZ BLANCO, Matilde (1976): "Las empresas multinacionales i el sector agrario" *Revista de Estudios Agrarios*, 97(4):39-59.

FERNANDEZ GARCIA, F. (1985): *Los aspectos funcionales de los espacios periurbanos, en IX Coloquio de Geografia*, vol. II. Múrcia.

FERRER REGALES, M. (1968): *La industria de la España cantábrica*. Bilbao: Moretón.

FINDLAY, A. (1988): "From settlers to skilled transients: The changing structure of british international migration". *Geoforum*, 4:401-10.

FLÒS, Antoni (1984): "Presentación y conclusiones de la monografía de estructura económica". C.E.P.: *Reconeixement territorial de Catalunya*, vol. 2.- *Estructura Económica I*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 14-36.

FLÒS, Antoni; GASÒLIBA, Carles i SERRA, Narcís (1978): *La indústria a Catalunya*. Barcelona: Caixa d'Estalvis de Barcelona.

FLOTO, Edgardo (1989): "El sistema centro-perifèria y el intercambio desigual". *Revista de la CEPAL*, 39(12): 147-167.

FOMENTO 25000 (1991): *Fomento 25000*. Barcelona: Ed. Fomento.

FRANKO, Lawrence G. (1976): *The european multinationals*. London: Harper & Row.

FRANKO, Lawrence G. (1978): Multinationals: the end of US dominance. *Harvard Business Review*, 56:111-23.

FREEMAN, C. (1974): *The economics of industrial innovation*. Harmondsworth: Penguin.

FRIEDMANN, J. i DOUGLASS, M. (1978): *Agropolitan development: towards a new strategy for regional development in Asia*. Nagoya (Japan): United Nations Centre for Regional Development.

FRIEDMANN, J. i WEAWER, C. (1979): *Territory and function: The evolution of regional planning*. London: Edward Arnold.

FRÖBEL, Folken; HEINRICHS, Jürgen i KREYE, Otto (1980): *The new international division of labour*. London: Cambridge University Press.

FUÀ Giorgio (1977): "Svilupo ritardato e dualismo" *Moneta e Credito*, 12:30-120

FUÀ, Giorgio (1983): *Main features of the NEC Model*. Ponència presentada a la Conferència de la OCDE. Senigallia.

FUÀ, Giorgio i ZACCHIA, C. (1983). *Industrializzazione senza fratture*. Bologna: Il Mulino.

FUJITA, M. i ISHIGAKI, K. (1986): "The internationalization of japaneses commercial banking". TAYLOR, M.J. i THRIFT, Nigel J., eds.: *Multinationals and the restructuring of the world economy*. Beckenham, Kent: Croom Helm.

FUNDACIÓ ROCA i GALÈS (1981): *Directori de cooperatives agràries de Catalunya*. Barcelona: F.R.G.

G.I.F. (1989): *Anuario Español de Franchising*. Barcelona: Gestión Industrial del Franchising.

GABILONDO GARCIA DEL BARCO, E. et al. (1985): *Reflexiones sobre la industrialización rural*. Simposio de Industrialización en Areas Rurales. Santiago de Compostela, desembre.

GALBRAITH, John Kenneth (1967): *The new industrial state*. London: Hamish Hamilton.

GALBRAITH, John Kenneth (1968): *Il nuovo stato industriale*. Torino: Einaudi.

GALBRAITH, John Kenneth (1981): *La era de la incertidumbre. Una historia de las ideas económicas y de sus consecuencias*. Esplugues de Llobregat: Plaza & Janés.

GALGUERA, Eduardo (1991): *Mirando al pan*. Madrid: Draft.

GALIZI, G. (1984): "Verso un'agricoltura integrata". *Rivista di Politica Agraria*, 2:3-10.

GARCIA ALVAREZ, Antonio (1985): "La industrialización de las áreas rurales en Europa". *Estudios Territoriales*, (17):293-311.

GARCIA MANRIQUE, E. (1986): "Turismo y agricultura en la Costa del Sol malagueña". *Revista de Estudios Regionales*, (6):81-86.

GAROFOLI, Gioacchino (1981): "Lo sviluppo delle 'aree periferiche' nell'economia italiana degli anni '70' ". *L'Industria*, II.

GAROFOLI, Gioacchino (1982): *Areas of specialized production and small firms in Europe*. Ponència presentada a la Conferència sobre Desenvolupament Nacional i Regional de la Conca Mediterrània. Durham (U.K.).

GAROFOLI, Gioacchino (1983): *Industrializzazione diffusa in Lombardia*. Milano: Franco Angeli.

GAROFOLI, Gioacchino (1986): "Modelos locales de desarrollo". *Estudios Territoriales*, 22(3):157-168.

GAROFOLI, Gioacchino (1987): "Il modello territoriale di sviluppo degli anni '70-80' ". *Note Economiche*, 1.

GAROFOLI, Gioacchino (1989): "Un modello non facilmente esportabile". *Delta*, 38-39:50-56.

GAROFOLI, Gioacchino (1991): *Modelli locali di sviluppo*. Milano: Franco Angeli.

GARRISON, W.L.(1959): "Spatial structure of the economy". *Annals of the Association of American Geographers*, 49:232-39, 317-73, 471-82.

GDS- TECNOGESTIÓN (1988): *Anàlisi del sector del suro en el món, la península i Catalunya*. Bascelona: GDS-Tecnogestión.

GENERALITAT DE CATALUNYA (1992): *Cens Agrari 1991. Avenç de Resultats*. Barcelona: Generalitat de Catalunya

GEORGE, Pierre (1962): *Prècis de géographie économique*. Paris: PUF.

GEORGE, Pierre (1976): *La geografía nella società industriale*. Milano: Franco Angeli.

GIORDANO, Giuseppe (1981): "Il mercato del cacao". *Studi e Ricerche di Geografia*, 4(2):131-156.

GIRALDEZ VIDAL, E. (1986): "La inversión industrial: Algunas consideraciones en torno a su comportamiento sectorial i espacial durante la crisis de los setenta". *Situación*, 1.

GODDARD John B. i THWAITES, A. (1987): "Technological change". LEVER, W.F., ed.: *Industrial change in the U.K.* London: Longman, 96-107.

GONZALEZ BURGALETA, José Luís (1987): "Comercialización de aceites y grasas". *Información Comercial Española* (4):101-112.

GONZALEZ URRUELA, Esmeralda (1985): *Valladolid, ciudad e industria*. Santander: Universidad de Cantabria.

GONZALEZ URRUELA, Esmeralda. (1987): "La evolución de los estudios sobre áreas periurbanas". *Anales de Geografía*, 7:439-48.

GONZALEZ URRUELA, Esmeralda (1988): "Crecimiento industrial y mercado de trabajo en un espacio rural metropolitano. El Valle del Cadagua en Vizcaya". *Actas de la II Reunión de Geografía Industrial*. Santiago, setembre: 194-203.

GOULD, A. i KEEBLE, D. (1984): "New firms and rural industrialization in East Anglia". *Regional Studies*, 18:189-201.

GOULD, D.P. (1972): Pedagogic Review. Entropy in urban and regional modelling". *Annals of the Association of American Geographers*, 62:689-700.

GRAHAM, J.; GIBSON, K.; HORVATH, R. i SHAKOW, D.M. (1988): Restructuring in US manufacturing: The decline of monopoly capitalism. *Annals of the Association of American Geographers*, 78:473-90.

GRANADOS, V. et al. (1985): *El debate sobre las potencialidades endógenas, un camino hacia la planificación económica territorial*. Simposio de Industrialización en Areas Rurales. Santiago de Compostela,

desembre.

GRANELL i TRIAS, Francesc (1984): "Les multinacionals i l'economia catalana", in Banco de Bilbao: *L'economia de Catalunya d'avui i de demà*, Barcelona: Banco de Bilbao, 471-487.

GRANELL, Francesc (1990): "La internacionalización pasiva y activa". PARELLADA, Martí, dir.: *Estructura Económica de Cataluña*. Barcelona: Espasa-Calpe, Biblioteca de Economía, 339-355.

GRATACOS i BAU, Antonio. (1984): *Sector agrari i territori*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca..

GREENAWAY, D. (1983): "Inter-industry trade and intra-industry tytrade in Switzerland, 1965-77". *Weltwirtschaftliches Archiv*, 119:109-21.

GREENHUT, Melvin L. (1952a): "Integrating the leading theories of plant location". *Southern Economic Journal*, 18:526-538.

GREENHUT, Melvin L. (1952b): "Size and shape of the market area of a firm". *Southern Economic Journal*, 19:37-50.

GREENHUT, Melvin L. (1956): *Plant location in theory and in practice*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

GREENHUT, Melvin L. (1964): "When is the demand factor of location important?". *Land Economics*, 40:175-184.

GROLLEAU. H. i RAMUS, A. (1986): *Espace rural, espace touristique. Le tourisme à la campagne et les conditions e son développement en France*. Paris: La Documentation Française.

GUAL, Jordi, SOLA, Joaquim i FLUVIA, Modest (1991): *La indústria catalana en els anys noranta*. Barcelona: Ariel/CIDEM.

GUDGIN, G. (1984): *Employment creation by small and medium sized firms in the U.K.* Cambridge: University of Cambridge, Department of Applied Economics.

GUERRY DE BEAUREGARD, Michel (1988): "Vers une internationalisation des componetnsements alimentaires". *Annales de*

Géographie, 493(3): 2990

GUICHARD, J.P. (1983): "La sous-traitance dans la production capitaliste". BERTHOMIEU, C. et al.: *Structures industrielles et sous-traitance*. Paris:PUF.

GUYOT, L. (1963): *Histoire des plantes cultivées*. Paris: Armand Colin.

GWYNNE, R.N. (1979): "Oligopolistic reaction". *Area*, 11:315-19.

HAGERSTRAND, T. (1953): *The propagation of innovation wages*. Lund: Lund Studies in Geography. Series B. Human Geography, 4:3-19.

HAGGET, Peter (1976): *Análisis locacional en Geografía Humana*. Barcelona: Gustavo Gili.

HAGGET, Peter (1976): *Análisis locacional en geografía humana*. Barcelona: Gustavo Gili.

HAGGET, Peter (1988): *Geografía. Una síntesis moderna*. Barcelona: Omega.

HAMEL, G. i PRAHELAD, C.K. (1988): "Creating global strategies capability". HOOD, Neil i VAHLNE, Jan-Erik: *Strategies in global competition*. London: Routledge, 5-39.

HAMILTON, F.E.Ian (1981): *Modelos de localización industrial en la geografía y los modelos socio-económicos*. Madrid: IEAL, Instituto de Estudios de Administración Local.

HAMILTON, F.E.Ian (1986): *Industrialization in developing and peripheral regions*. London: Croom Helm.

HAMILTON, F.E.Ian i LINGE, G.J.R., eds., (1979): *Industrial systems*. New York: John Wiley & Sons.

HAMILTON, F.E.Ian i LINGE, G.J.R., eds., (1981): *Spatial analysis, industry and the industrial environment*. 3 vol. Nova York: John Wiley & Sons.

HAMILTON, F.E.Ian, (1976): "Multinational enterprise and the European Economic Community". *Tijdschrift voor Econ. en Soc.*

Geografie, 67 (5):258-78.

HAMILTON, F.E.Ian, ed., (1974): *Spatial perspectives on industrial organization and decision-making*. Chichester: John Wiley & Sons.

HARRISSON, Pierre (1982): *L'empire Nestlé. Faits et méfaits d'une multinationale en Amérique Latine*. Laussane: Pierre-Marce Favre, Publi S.A.

HARTSHORNE, R. (1939): *The nature of geography: a critical survey of current thought in the light of the past*. Lancaster.

HARTSHORNE, R. (1955): "Exceptionalism in Geography re-examined". *Annals of the Association of American Geographers*, 45:205-44.

HARTSHORNE, R. (1959): *Perspective on the nature of geography*. London.

HARVEY, David W. (1975): "The geography of capitalist accumulation. A reconstruction of the marxian theory". *Antipode*, 7(2):9-21.

HARVEY, David W. (1981): "The urban process under capitalism: a framework for analysis". DEAR, Michael J. i SCOTT, Allen J., eds.: *Urbanization and urban planning in capitalist society*. London: Methuen, 91-121.

HARVEY, David W. (1982): *The limits to capital*. Chicago: The University of Chicago Press.

HARVEY, David W. (1983): *Teorías, leyes y modelos en geografía*. Madrid: Alianza Universidad Textos.

HARVEY, David W. (1987): "Flexible accumulation through urbanisation". *Antipode*, 19(3):260-86.

HARVEY, David W. (1989): *The condition of postmodernity. An inquiry into the origins of cultural change*. Oxford: Basil Blackwell.

HAWKINS, R.G. (1972): "Job displacement and the multinational firm". *Occasional Paper 3*, Centre for Multinational Studies, Washington.

HAYTER, Roger (1981): "Patterns of entry and the role of foreign-controlled investments in the forest-product sector of British Columbia". *Tijdschrift voor Econ. en Soc. Geografie*, 72:99-113.

HAYTER, J. (1982): "Truncation, the international firm and regional policy". *Area*, 14: 277-282.

HEALEY, Michael J. i ILBERY, Brian W., eds., (1985): *The industrialization of the countryside*. Norwich, U.K.: Short Run Press Ltd., Geo Books.

HEALEY, Michael i WATTS, H. Douglas (1987): "the multiplant enterprise". LEVER, William F., ed.: *Industrial change in the U.K.*, London: Longman, 149-166.

HEITGER, Bernhard i STEHN, Jürgen (1990): "Japanese direct investments in the E.C. Responde to the internal market 1993". *Journal of Common Market Studies*, 29(1).

HELLEINER, G.K. (1973): "Manufactured exports from less-developed countries and multinational firms". *Economic Journal*, 83(329)-3:21-47.

HELLEINER, G.K. (1981): *Intra-firm trade and developing countries*. London: Macmillan.

HENNART, Jean-François (1991): "¿Es la teoria de la internalización una teoria general de la empresa multinacional?. El caso de la empresa de exportación de capital". *Información Comercial Española*, 692: 133-144.

HERBOLZHEIMER, Emil (1973): "La industria de cacao, café y te y sus derivados". *ARAL*, extra Cataluña, 12:63-66.

HESSE, H. (1974): "Hypotheses for the explanation of trade between industrial countries 1953-70". H. GIERSCH, ed.: *On the economic of intra-industry trade*. Tübingen: J.C.B. Möhr.

HIPPLE, F.S. (1990): "Multinational companies and international trade: the impact of intrafirm shipments on U.S. foreign trade 1977-1982". *Journal of International Business Studies*, 21(3-3):495-505.

HIRATA, Helena Sumiko (1988): "Les nouvelles formes d'adaptation y

transferts de technologies: Firmes multinationales françaises et japonnaises au Brasil". *Revue Tiers Monde*, 1138(1):211-18.

HIRSCHMAN, A.O. (1958): *The strategic of economic development*. New Haven: Yale University.

HJADJIMICHALIS, Costis i PAPAMICHOS, Nicos (1990): "Local development in Southern Europe: Towards a new mythology". *Antipode*, 22(3):181-210.

HJADJIMICHALIS, Costis i VAIYOU, Dina (1990): "Whose flexibility? the politics of informalisation in Southern Europe". *Capital and Class*, 42(4): 79-106.

HLAVACECK, James D.; DOVEY, Brian H. i BIONDO, John J. (1979): "Combinar la tecnologia de la pequeña empresa con la capacidad comercial de la grande". *Harvard Deusto*, 74 (1):3-13.

HOLLAND, S. (1976): *Capital versus the regions*. New York: St. Martin's Press.

HOLLOWAY, John (1983): "The red rose of Nissan". *Capital and Class*, 32 (2):142-169.

HOOVER, E.M. (1948): *The location of economic activity*. Mexico: F.C.E.

HORNET, J. (1971): "La subcontratación industrial: Posibilidades que ofrece a las pequeñas y medianas industrias". *Economía Industrial*, 90.

HORST, Thomas (1974): "The theory of the firm". DUNNING, John H., ed.,: *Economic analysis and the multinational enterprise*. London: Allen & Unwin, 31-45.

HOTELLING, H. (1929): "Stability in competition". *Economic Journal*:41-57.

HOUNSHELL, David A. (1984): *From the american system to mass production. 1800-1932: the development of manufacturing technology in the United States*. Baltimore: John Hopkins University Press, Studies in Industry and Society, 4.

HOUSSEL. J.P. (1984a): "Auto-developpment et aménagement en milieu rural en France et en Espagne". *Coloquio Hispano-Francés sobre Espacios Rurales*. Madrid- Ministerio de Agricultura: 391-403.

HOUSSEL. J.P. (1984b): "L'industrialisation spontanée face à la crise de 1973 en Europe Occidentale". *Revue de Géographie de Lyon*: 333-46.

HOUSSEL. J.P. (1985): *De la industria rural a la economia sumergida*. València: Institució Alfons el Magnànim.

HUFBAUER, G.C. (1970): "Theories of international trade and technological progress". VERNON, R., ed.: *Technological and international trade*. Washington: Oficina del Comité Nacional d'Investigació Econòmica.

HUFBAUER, G.C. i CHJILAS, J.G. (1974): "Specialisation by industrial countries: extent and consequences". H. Giersch, ed.: *On the economic of intra-industry trade*. Tübingen: J.C.B. Möhr.

HUGGETT, Richard i MEYER, Iain (1981): *Industry*. London: Harper & Row.

HYMER, Stephen H. (1960): *The international operations of national firms: a study of direct foreign investment*. Ph.D. Thesis, MIT 1960, Cambridge, Massachussets: MIT Press, 1976.

HYMER, Stephen H. (1970): "The multinational corporation and the law of uneven development". BHAGWATI, J.N., comp.: *Economics and world order*. New York: World Law Fund.

HYMER, Stephen H. (1982): *La compañía multinacional. Un enfoque radical*. Madrid: Blume

HYMER, Stephen H. i ROWTHORN, R. (1970): "Multinational corporations and international oligopoly: The non american challenge". KINDLEBERGER, Charles P., ed.: *The international corporation*. Cambridge, Massachussets: MIT Press, 17-34.

IACOPONI, L. (1990): "Distretto industriale marshalliano e forme di organizzazione de le imprese in agricoltura". *Rivista di Economia Agraria*, 45(4):711-43.

IEE-Instituto de Economía de la Empresa (1970): *El desarrollo industrial de Cataluña*. Barcelona: IEE/COCIN.

INFOPRESS (1990): *The 1990 franchise annual handbook and directory*. New York: Info Press-Lewiston.

INOGUCHI, Takashi (1989): "Four japanese scenarios for the future". *Internatinal Affairs*, 1: 15-28.

INSEE (1986): *Industries agricoles et alimentaires en L-R*. Montpellier: INSEE, Les dossiers..

INSEE (1988): *Tableaux de l'economie du Languedoc-Roussillon*. Montpellier: Observatoire Economique.

IRESO (1988): *El comercio asociado en España. Encuesta minoristas*. 1983. Madrid: Iresco.

ISARD, Walter (1956): *Location and space-economy*. Cambridge: MIT Press.

ITUR-Instituto del Territorio i Urbanismo (1988): *Pautas de localización territorial de empresas industriales*. Madrid: MOPU.

IZQUIERDO, i ALCOLEA, Francesc (1972): *Gerona: ¿La despensa de España?. Aportación al estudio económico de la industria cárnica del cerdo en las comarcas de la provincia de Gerona*. Girona: Cambra de Comerç.

JACQUEMIN, Alexis i BERRY, C.H. (1979): "Entropy measure of diversification and corporate growth". *Journal of Industrial Economics*, 27:359-369.

JAEGER, Christine (1985): "Artisans et industriels: une coexistence risquée?". *Économie Rurale*, 169(5):20-24.

JORDANA BUTICAZ, Jorge (1983): "La industria alimentaria española". *Papeles de Economía Española*, 16:189-202.

JORDANA, Jorge (1990): "El resistible declinar de la industria alimentaria". *Economistas* (Colegio de Madrid), 47 (extraordinari).

JUAN i FENOLLAR, Rafael de (1978a): "La teoría de la agroindustrialización y la estabilidad del campesinado". *Agricultura y Sociedad*, 9(4):165-185.

JUAN i FENOLLAR, Rafael de (1978b): La formación de la agroindustria en España. 1960-1970. *Una aproximación causal y regional*. Madrid: Ministerio de Agricultura.

JUNKERMAN, John (1987): "Blue-sky management: the Kawasaki story". PEET J. Richard, ed.: *International capitalism and industrial restructuring*. Boston: Allen & Unwin, 131-44.

KEEBLE, D. (1976): *Industrial location and planning in the United Kingdom*. London: Methuen.

KEEBLE, D. (1984): "The urban-rural manufacturing shift". *Geography*, 69:163-66.

KEEBLE, D. (1987): "Industrial change in the U.K.". LEVER, W.F., ed.: *Industrial change in the U.K.*. London: Longman, 1-20.

KEEBLE, D. i MCDERMONT, P., eds., (1978): "Organization and industrial location in the United Kingdom". *Regional Studies*, 12(2), número especial.

KEEBLE, D. i WEVER, E. (1986): *New firms and regional development in Europe*. Londres: Croom Helm.

KEMP, Tom (1989): "Cap. 2-Japan, a meteoric rise". KEMP, Tom: *Industrialization in the non-Western World*, Harlow, Essex: Longman: 20-49.

KETTERER, Juan Antonio i VIDAL-RIBAS, Enrique (1991): "Els futurs sobre tipus de canvi en el MEFF". *Revista Econòmica de Banca Catalana*, 95:27-40.

KEYNES, J.M. (1980): *Teoría general de la ocupación, el interés i el dinero*. Mexico: FCE.

KINDLEBERGER, Charles P. (1969): *American business abroad*. New Haven, Conn.: Yale University Press.

KINDLEBERGER, Charles P. (1973): *International Economics*. Homewood, Illinois: Richard D.

KINDLEBERGER, Charles P. (1990) "Reflexiones sobre las ponencias y el debate sobre las empresas multinacionales: Finanzas internacionales, mercados y gobiernos en el siglo XX". TEICHOVA, Alice; LÉVY-LEBOYER, Maurice i NUSSBBAUM, Helga: *Empresas multinacionales, finanzas y mercados y gobiernos en el siglo XX. Estudios históricos de las finanzas y mercados internacionales*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 2 vol., 288-99.

KINDLEBERGER, Charles P., ed. (1970): *The international corporation*. Cambridge, Massachussets: MIT Press.

KNICKERBOCKER, F.T. (1973): *Oligopolistic reaction and the multinational enterprise*. Cambridge, Massachussets: Harvard Univesity Press.

KNOX, Paul i AGNEW, John (1989): *The geography of the world economy*. New York: Routledge.

KOGUT, B. (1983): "Foreign direct investment as a sequential process". KINDLEBERGER, Charles P. i AUDRETSCH, D., eds.: *The international corporation in the 1980s*. Cambridge, Massachussets: MIT Press.

KOJIMA, K. (1978): *Direct foreign investment. A japanese model of multinational business operations*. Londres: Croom Helm.

KRUMME, G. (1969): "Towards a geography of enterprise". *Economic Geography*, 45:30-40.

KUZNETS, S. (1966): *Modern economic growth: Rate, structure and spread*. London: Yale University Press.

LABASSE, Jean (1987): *La organización del espacio: elementos de geografía aplicada*. Madrid: IEAL-Instituto de Estudios de Administración Local.

LALL, Sanjaya (1980): *The multinational corporation*. London: Macmillan.

LAMPARD, E. (1953): "The history of cities in the economically advanced areas". *Economic Development and Cultural Change*, 3(2):81-102.

LANDABASO, Mikel DIEZ, Mª Angeles (1989): "Pymes y dinamización del potencial endógeno". SPRI, ed.: *Regiones europeas de antigua industrialización. Propuestas frente al reto tecnológico*. Bilbao Servicio de Estudios SPRI-Sociedad para la Promoción y Reconversión Industrial, 65-116..

LASH, S. i URRY, J. (1987): *The end of organised capitalism*. Cambridge: Cambridge Polity.

LASUEN, J.R. (1986): *El estado multiregional. España descentrada*. Madrid: Alianza Universidad.

LAULAJAINEN, Risto (1981): "Three tests on locational matching". *Geografiska Annaler*, 63B:35-45.

LAUNHADT, W. (1882): "Die bestimmung des Zeckmassigsten standorts euiner gewerblichen anlage" . *Zeitschrift des vereins Deutcher Ingenieure*, 26:106-15.

LEA, David (1976): "Las empresas multinacionales y los intereses sindicales". DUNNING, John H., ed.: *La empresa multinacional*. Mexico: FCE., 182-202.

LEAL, J.L.; LEGUINA, j. I NAREDO, J.M. (1975): *La agricultura en el desarrollo capitalista español (1940-1970)*. Madrid: Siglo XXI.

LELOUP, Jean Marie (1983): *Droit et pratiques de la franchise*. Paris: Delmas.

LENIN, V.I. (1980): *El imperialismo, fase superior del capitalismo*. Moscú: Progreso.

LEVER, W.F. (1982): Urban scale as a determinant of employment growth or decline". COLLINS, L., ed.: *Industrial decline and regeneration*. Edimburgh, University of Edimburgh: 109-25.

LEVITT, Theodore (1965): "Exploit the product cycle". *Harvard Business Review*, 43:81-94.

LEWIS, J. R.; STANWORTH, J. i GIBB, A., eds. (1984): *Sucess and failure in small business*. Aldershot: Gower.

LEWIS, J. R. i WILLIAMS, A. M. (1987): "Descentralización de la producción o desarrollo endógeno?. Pequeñas empresas industriales y desarrollo regional en el centro de Portugal". *Estudios Territoriales*, 23:95-122.

LINDA, Remo (1988): "Strategie di sviluppo delle imprese agro-alimentare". Strategie e adattamenti nel sistema agro-industriale. *Atti del XXIV convegno di studi della SIDEA*. Parma, octubre de 1987. Bologna: Il Mulino, 71-112.

LINGE, G.J.R., ed., (1988): *Peripheralisation and industrial change. Impact on nations, regions, firms and people*. Londres: Croom Helm.

LIPIETZ, A. (1986): "New tendencies in the international division of labor: regimes of acumulation and modes of regulation". STORPER, Michael i SCOTT, Allen J.: *Production, work, territory*. Winchester: Allen & Unwin:16-40.

LIPIETZ, A. (1988): "La mondializzazione della crisi generale del fordismo". VV.AA.: *Dinamiche della crisi mondiale*. Roma: Riuniti, 229-265.

LIZZA, Gianfranco (1987): "Geopolitica e strategia delle imprese multinazionali". *Bolletino della Società Geografica Italiana*, 4: 43-73.

LLEONART, Pere (1980): *Els atractius industrials de 29 ciutats de Catalunya*. Barcelona: Banca Catalana.

LLEONART, Pere, dir. (1988): *El potencial econòmic del sistema de ciutats a Catalunya*. Barcelona: Banca Catalana.

LLEONART, Pere, dir. (1988): *El potencial econòmic del sistema de ciutats a Catalunya*. Barcelona: Banca Catalana.

LLEONART, P. (1989): *Les potencialitats dels centres industrials del tercer nivell*, Barcelona: Mimeo.

LOPEZ i PALOMEQUE, Francesc (1991): "Turisme i territoris: El model geoturístic català". *I Congrés Català de Geografia*. Barcelona:

S.C.G., 211-38..

LORET, P.; SCHWOB, T (1986): *Singapour, Taiwan, Hong Kong, Corée du Sud. Les nouveaux conquérants*. Paris: Haitier.

LÖSCH, August (1944): *Die Raumliche Ordnung das Wissenscheft*. Iena, Fisher. trad. de STOLPER W.F. (1954): *The economic of location*. Yale University Press.

LOWE, Michelle S. (1988): "The new flexible specialization: Constructing for capital o for labour?". *Geographical Papers*, 102:1-31.

M.A.P.A. (1988): *Jornadas franco-españolas sobre agricultura periurbana*. Madrid: Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación.

MAC DERMOTT, Philip TAYLOR M J.. (1982): *Industrial organization and location*. Cambridge: Cambridge University Press.

MAC NEE, Robert (1958): "Functional geography of the firm, with an illustrative case study for the petroleum industry". *Economic Geography*, 34:321-37

MAIR, A.; FLORIDA, R. i KENNEY, M. (1988): "The new geography of automobile production: Japanese transplants in North America". *Working Paper*: 85-145. School of Urban and Public Affairs. Carnegie-Mellon: Univesity of Pittsburgh.

MAJORAL i MOLINÉ, Roser (1991): "Variacions i canvis recents en l'agricultura catalana". *I Congrés Català de Geografia*. Barcelona: S.C.G., 179-94.

MALASSIS, Louis (1976): "El papel de la agricultura en periodo de recesión económica e inflación". *Agricultura y Sociedad*, 1:95-112.

MALASSIS, Louis (1978): "Economia agraria, agro-alimentare e rurale", *Rivista di Economia Agraria*, 4.

MALASSIS, Louis (1982): "Filières et systèmes agro-alimentaires". *Economies et Sociétés*, 16-1: L'internalisation du secteur agro-alimentaire a Europe.

MALASSIS, Louis i PADILLA, Martine (1973): *Economie agro-*

alimentaire, Vol. I. Economie de la consommation et de la production agro-alimentaire, Vol. III. Paris: Cujàs.

MALIZIA, E. (1978): "Organizing the overcome uneven development. The case of the U.S. South". *Review Of Radical Political Economy*, 10-3:87-94.

MANSFIELD, Edwin (1974): "Technology and technological change". DUNNING, John H., ed.: *Economic analysis and the multinational enterprise*. London: Allen & Unwin, 147-83.

MARCONI, Tito Bruno (1984): "Sintomi di crisi dell'integrazione sociale delle Marche". *Economia Marche*, 1.

MARGALEF, J. ; SANTACANA, F. i VILAPLANA, J. (1975): *La oferta de zonas industriales en Cataluña*. Barcelona: Consorcio de la Zona Franca.

MARIOTTI, S. (1982): *Efficienza e struttura: il caso tessile-abbigliamento*. Milano: Franco Angeli.

MARKUSEN, A.R. (1978): "Class rent and sectorial conflict: Uneven development in Western U.S. Boomtowns". *Review of Radical Political Economics*, 10-3:87-94.

MARSHALL, A. (1919): *Industry and Trade*. London: Macmillan.

MARSHALL, A. (1966): *Principles of Economics*. London: Macmillan.

MARSHALL, A. (1975): "Teoria pura del commercio estero". CONIGLIANI, A., a cura di: *Teoria pura dei prezzi interni*. Milano: Feltrinelli

MARSHALL, J.N. (1979): "Ownership, organization and industrial linkage: a case study of the northern region of England". *Regional Studies*, 13:531-58.

MARTIN JIMENEZ, M. (1974): *L'industrie agroalimentaire en Espagne*. Montpellier: IAM.

MARTINEZ ESTEVEZ, Aurelio i GARCIA MENENDEZ, Leandro (1985): "La economía sumergida en la Comunidad Valenciana". *Papeles*

de Economía Española, 22: 380-94.

MARTINEZ GONZALEZ-TABLAS, A. (1979): *Capitalismo extranjero en España*. Madrid: Cupsa.

MARTINEZ MONTERO, Valentín (1987): "La comercialización de las frutas frescas en España". *Información Comercial Española*, 644 (4):113-23.

MARTINEZ PEINADO, X. (1988): "Nous països industrials, mite o realitat?". FUNDACIO JAUME BOFILL: *Nord-Sud: diagnostic i perspectives. Una visió des de Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

MARTINEZ, J.L. i VERGÉS, X. (1991): *Estrategia y sistemas de producción de las empresas japonesas*. Barcelona: EADA. Memòria de Recerca, sense publicar.

MASON, C.M. i HARRISON, R.T. (1985): "The geography of small firms in the U.K.: towards a research agenda". *Papers in Human Geography*, 9:1-37.

MASSEY, Doreen B. (1978a): "Regionalism: some current issues". *Capital and Class*, 6:106-25.

MASSEY, Doreen B. (1978b): "Capital and location change: the UK Electrical engineering and electronics industry". *Review of Radical Political Economics*, 10(3):39-54.

MASSEY, Doreen B. (1984): *Spatial division of labour. Social structures and the geography of production*. Houndmills: Macmillan.

MASSEY, Doreen B. (1985): *Spatial division of labour. Social structures and the geography of production*. Houndmills: Macmillan.

MASSEY, Doreen B. i MEEGAN, Richard A., eds. (1978): "Industrial restructuring versus the cities". *Regional Studies*, (15): 273-88.

MASSEY, Doreen B. i MEEGAN, Richard A., eds. (1979): "The geography of industrial reorganization". *Progress in Planning*, 12(3):155-237.

MASSEY, Doreen B. i MEEGAN, Richard H. (1982): *The anatomy of job loss: The how, why and where of employment decline*. London: Methuen.

MEDIR, Ramiro (1953): *Historia del gremio corchero*. Madrid.

MEHLER, William A., Jr. (1987): *Let the buyer have faith. The story of Armstrong*. Lancaster, Pennsylvania: Armstrong World Industries, Inc.

MENDEZ GUTIERREZ DEL VALLE, Ricardo (1987): "Reestructuración productiva e industrialización periférica: claves para un debate". *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, 5: 28-34.

MENDEZ GUTIERREZ DEL VALLE, Ricardo (1988): *Las actividades industriales*. Madrid: Síntesis.

MENDEZ, Ricardo et al. (1987): *Crecimiento industrial y descentralización productiva den el espacio periurbano de Madrid*. Madrid: Comunidad de Madrid.

METCALFE, J.S. i STEEDMAN, I.(1975): *International trade, investment and full employment growth*. Conferència "New approaches to trade and development", University of Sussex, 8-12 setembre 1975.

MICHON, C. et al.(1974): *Le fontionnement d'un marché du travail local*. *Cahiers du Centre d'Études de l'Emploi*. Paris: PUF.

MILÀ MASOLIVER, Josep (1985): *La industria alimentaria a Catalunya*. Barcelona: ESADE, Tesi de Llicenciatura.

MILLS, E.F. (1972): *The structure of the urban economy*. Baltimore: Johns Hopkings University Press.

MINISTERIO DE AGRICULTURA i DARP (1986): *Superficies ocupadas por los cultivos agrícolas*. Madrid: M.A.P.A.

MOLINERO, Fernando (1990): "Procesos de industrialización en áreas rurales". MOLINERO, Fernando: *Los espacios rurales. Agricultura y sociedad en el mundo*. Barcelona: Ariel.

MOLINERO, Fernando (1990): *Los espacios rurales. Agricultura y*

sociedad en el mundo. Barcelona: Ariel.

MONTRESOR, Elisa (1984): "Integrazione verticale nell'agribusiness: l'avicoltura". *La Questione Agraria*, 14:193-215.

MOORE, B.C.; RHODES, J. i TYLER, P. (1982): "The growth of employment in the inner and outer cities of the six largest conurbations in the United Kingdom 1951-1976". University of Cambridge, Department of Land Economy. *Discussion Papers*, 7.

MORAL SANTIN, J.A.; CARBALLO, R. i TEMPRANO, A.,G., (1981): *Crecimiento económico y crisis estructural en España (1959-1980)*. Madrid: Akal.

MOREAU, Blandine (1985): "L'evolution récente de l'artisanat en France". *Bulletin de l'Association de Géographie Français*, 3: 195-201.

MORONEY, J.R. i WALKER, J.M., (1966): "A regional test of the Heckscher-Ohlin hypothesis". *Journal of Political Economy*, 74:573-86.

MORRIL, R.L. (1963): "The development and spatial distributions of towns in Sweden: an historical-predictive approach". *Annals of the Association of American Geographers*, 53:1-14.

MORTES, Alfonso (1990): "Las empresas de alimentación: problemática actual y posibles orientaciones estratégicas". *Economistas* (Colegio de Madrid), 47 (extraordinari).

MOSES, L.N. (1958): Location and the theory of production. *Quarterly Journal of Economics*, 73:259-72.

MOULAERT, F. i SWYNGEDOW, E. (1989): "A regulation approach to the geography of flexible production systems". *Environment and Planning D:Society and Space*.

MUELLER, E. i MORGAN, J.N. (1962): "Location decision of manufacturers". *American Economic Review, Papers and Proceedings*, 502:204-17.

MUÑOZ J. ; ROLDAN, J. i SERRANO, A. (1978): *La internacionalización del capital en España*. Madrid;Edicusa.

MUÑOZ, J.; ROLDAN, S. i SERRANO, A. (1978): *La internacionalización del capital en España, 1957-1977*. Madrid: Edicusa.

MURRAY, Fergus (1987): "Flexible specialisation in the 'Third Italy'". *Capital and Class*, 33 (4): 84-95.

MYRDAL, G. (1957): *Economic theory and underdeveloped regions*. London: Duckworth.

NANKOBOGO, F. (1989): *Analyse des conditions d'efficacité de l'entreprise transnationale dans les contextes culturels différenciés*. Thèse. Université de Genève.

NAVARRO ARANCEGUI, M. (1989): "La política de reconversión industrial en España". *Información Comercial Española*, 665:45-69.

NESTLÉ (1966): *The first hundred years of Nestlé*. Rivac, Switzerland: Nestlé.

NICOLAS, François i SINQUIN, J.P. (1990): "Développement et compétitivité des productions avicoles dans les régions européennes". *Économie Rurale*, 195(1):13-19.

NORCLIFFE, G.(1975): "A theory of manufacturing places". COLLINS, Lyndhurst; WALKER, D.F. : *Locational dynamics of manufacturing activity*. London: John Wiley & Sons, 19-58.

NOVEMBRE, D. (1964): "Il recente sviluppo industriale di Madrid". *Bolletino Societa Geografica Italiana*:225-49.

NURKSE, R. (1954): "International investment today in the light of nineteenth century experiences". *Economic Journal*, 64(3).

O.C.D.E. (1981): *Investissement international et entreprises multinationales: tendances récentes des investissements directs internationaux*. Paris: OCDE.

O.N.U. (1980): *Transnational corporations in food and beverage processing*. UN Centre on TNCs. New York: Reference n° ST/CTC/19

O.N.U. (1983a): *Principales caractéristiques et tendances des investissements étrangers directes*. Nova York.: ONU.

O.N.U. (1983b): *Les sociétés transnationales dans le développement mondial: troisième étude*. Nova York: ONU.

OHLIN, Bertil (1933): *Interregional and international trade*. Cambridge, Massachussets: Harvard University Press.

OHMAE, Kenichi (1985): *Tried Power: The coming shape of global competition*. New York: Free Press.

OLIVER, Th. (1989): *La vraie Coke Story*. Paris: Michel Lafon Editions.

OLLER i COMPAÑ, Vicenç (1981): "La politica industrial en Catalunya". *Información Comercial Española*, 571(3):53-57.

OMAR, C. (1984): *New forms of international investment*. Paris: OECD.

OMS J. (1971): *Reorientación de la economía gerundense: la industrialización*. Girona: Cambra de Comerç de Girona.

OPSTELTEN, G. (1985): "L'organisation des producteurs et des marchés de fruits et légumes aux Pays-Bas". *Économie Rurale*, 165:18-20.

ORTEGA VALCARCEL, J. (1974): *La transformación de un espacio rural. Las Montañas de Burgos*. Valladolid.

ORTEGA VALCARCEL, J. (1986): *Cantabria, 1886-1896: Formación y desarrollo de una economía moderna*. Santander: Estudio.

OSLEEB, Jeffrey P. i CROMLEY, Robert G. (1978): "The location of plants of the uniform delivered price manufacturer: a case study of Coca-cola Ltd.". *Economic Geography*, 54:40-52.

OZAWA, Terutomo (1979): *Multinationalisme. Japanese style. The political economy of outwards dependency*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

PACI, Massimo (1980): "Strutture e funzioni delle famiglia nello sviluppo capitalistico periferico". *Inchiesta*, 43.

PACI, Massimo (a cura di) (1980): *Famiglia e mercato del lavoro in una economia periferica*. Milano: Franco Angeli.

PACI, Massimo (1982): *La struttura sociale italiana. Costanti storiche e*

trasformazioni recenti. Bologna: Il Mulino.

PACI, Massimo (1988): "Dispersión de la industria, familia campesina, mercado del trabajo". ETXEZARRETA, Miren, coord.: *Desarrollo rural integrado*. Madrid: MAPA, 207-221.

PAGES, Daniel (1968): Integración de la agricultura en la industria catalana. *Información Comercial Española*, 417-418(4).

PALANDER, T. (1935): *Beitrage zur standorts theorie*. Uppsala: Almqvist and Wiksells.

PALAZUELOS MANSO, E. (1986): *El mercado del café*. Madrid, MAPA-Secretaría General Técnica.

PALLOIX, C. (1973): *Les firmes multinationales et le procès d'internationalisation*. Paris.

PALLOIX, C. (1978): *La internacionalización del capital*. Madrid: H. Blume.

PALLOIX, Christian (1980): *Proceso de producción y crisis del capitalismo*. Madrid: H. Blume.

PANIZO, F. (1983): *Estructura dimensional de la empresa y eficacia económica: el papel de las PYMES. Jornadas sobre las PYMES en España*. Madrid: IMPI.

PARELLADA, Martí (1980): *Els fluxos comercials entre Catalunya i la resta d'Espanya (1975) i entre Catalunya i l'estranger (1975-1978): Metodologia i anàlisi de resultats*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Tesi Doctoral, sense publicar.

PARELLADA, Martí, dir. (1990): *Estructura Económica de Cataluña*. Barcelona: Espasa-Calpe, Biblioteca de Economía.

PARIS, Didier (1985): "A propos de l'artisanat: Quelques réflexions méthodologiques sur les critères de délimitation du secteur des métiers". *Bulletin de l'Association de Géographie Française*, 3: 188-93.

PASCUAL DE SANS, Àngels i CARDELÚS, Jordi (1991): *Elements per a l'estudi de la mobilitat de personal qualificat*. Barcelona: Institut

Universitari d'Estudis Europeus-Quaderns de Treball.

PAUNERO i AMIGO, Xavier (1988a): "Els estrangers de la Costa Brava". *Revista de Girona*, 131:76-82.

PAUNERO i AMIGO, Xavier (1988b): "Agricultura a temps parcial a l'alta muntanya catalana. El cas de l'Alt Urgell". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 12(99-115).

PAUNERO i AMIGO, Xavier (1990): *El sector agro-industrial a les comarques de la Regió II*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Geografia. Memòria de recerca.

PAUNERO i AMIGO, Xavier (1990): *El sector agro-industrial a les comarques de la Regió II*. Universitat Autònoma de Barcelona. Memòria de recerca en Geografia.

PAUNERO, Xavier (1992): "La dimensió transnacional de la indústria gironina". *Revista de Girona*, 150(1):44-51.

PECCINI, Osvaldo (1987): "L'uso dei mercati a termine: il punto di vista di un approvigionatore industriale". *Rivista di Politica Agraria*, 5(2): 27-33.

PECQUEUR, Bernard (1988): "Espacio de los territorios y nuevo modo de industrialización". *Estudios Territoriales*, 26:47-60.

PECQUEUR, Bernard (1988): "Espacio de los territorios y nuevo modo de industrialización". *Estudios Territoriales*, 26:47-60.

PEDREÑO, A. (1988): "Un eje de expansión económica: Cataluña-Mediterráneo". GARCIA DELGADO, J.L.: España. *Economía*. Madrid: Espasa-Calpe, 797-827.

PEDROSA SANZ, Rosario (1986): *Capital extranjero en la industria de Castilla y León*. Valladolid: Ed. Universidad de Valladolid.

PEET, J. Richard (1983): "Introduction: the global geography of contemporary capitalism". *Economic Geography*, 59(2): 105-11.

PEET, J. Richard i THRIFT, Nigel J., ed. (1989): *New models in geography: the political-economy perspective*. London: Unwin Hyman.

PEINADO GARCIA, Mª Luisa (1985a): "Tamaño de la industria agroalimentaria y participación de las multinacionales en el sector". *Agricultura y Sociedad*, 34(1):181-97.

PEINADO GARCIA, Maria Luisa (1985b): *El consumo y la industria alimentaria en España. Evolución, problemática*. Madrid: Instituto de Estudios Agrarios.

PELLEGRINI, L. (1988): "Struttura distributiva e concentrazione industriale: Il caso dell'industria alimentare". *Note di Ricerca CESCO*. Milano: Università Commerciale Luigi Bocconi.

PELZMAN, J. (1978): "Societ-COMECON trade: the question of intra-industry specialisation". *Welwirtschaftliches Archiv*, 114: 297-304.

PENROSE, Edith T. (1968): *The large international firm in developing countries*. London: Allen & Unwin.

PENROSE, Edith T. (1976): "El Estado y las empresas multinacionales en los países menos desarrollados". DUNNING, John H., ed.: *La empresa multinacional*. Mexico: FCE, 277-298.

PEREZ RODILLA, Gerardo (1990): *Fiscalidad de las inversiones extranjeras en España*. Bilbao: Deusto.

PEREZ, Roland i RENAULT, Christian (1989): "La productique dans la filière viande". *Économie Rurale*, 192-193:67-74. ALDOMÀ, I., VILLARREAL, J. i VIÑAS, J. (1983): *La integració en la ramaderia de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya-Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca.

PEREZ, Roland i RENAULT, Christian (1989): "La productique dans la filière viande". *Économie Rurale*, 192(3):67-74.

PEREZ-TABERNERO POBLACION, José Juan (1987): "El Tratado de Adhesión. Sus posibilidades y sus limitaciones". *El Campo: La Agricultura española en la C.E.E.*, 104:27-46.

PERPIÑA, R. (1952): *De estructura economica i economia hispana*. Madrid: Rialp.

PERROUX, F. (1966): *L'economia del XX secolo*. Milano: Etas

Kompass.

PERROUX, François (1955): "Note sur la notion de pôle de croissance". *Economie Appliquée*, 7:307-20.

PERROUX, François (1960): "L'impresa motrice in una regione e la regione motrice". *Rassegna Economica*, 24:415-459.

PES GUIXA, Angel (1982): *La formación del complejo agroalimentario a Cataluña (1960-1975)*. Barcelona:Universitat de Barcelona. Tesi Doctoral.

PES GUIXA, Angel (1984): "Industria Agroalimentaria". *El Campo*, 95(3): 167-173.

PETITBÓ, Amadeu i BOSCH, Julia (1990): "El sector industrial". PARELLADA, Martí , dir.: *Estructura Económica de Cataluña*. Barcelona: Espasa-Calpe, Biblioteca de Economía, 225-49.

PETITBÓ, Amadeu i SAEZ, Xavier (1989): "El control dels mercats de productes industrials. Les empreses catalanes i els nuclis oligopolístics". *Revista Econòmica de Catalunya*, 1989, numero extraordinari dedicat al II Congrés d'Economia de Catalunya.

PICÓ, Josep i SANCHIS, Enric (1983): "L'economia sommersa in Spagna". *Inchiesta*, 1:50-62.

PIORE, Michael HJ. i SABEL, Charles F. (1984): *The secon industrial divide. Possibilities for prosperity*. New York: Basic Books.

PIORE, Michael J. (1986): "Perspectives on labot market flexibility". *Industrial Relations*, 2.

PIORE, Michael J. (1989): *The reconfiguration of the social structure of economic activity: The limits of economic theory*. Seminari Universitat de Barcelona, 18 al 20 de desembre de 1989.

PIORE, Michael J. i SABEL, Charles F. (1984): *The second industrial divide*. Nova York: Basic Books.

PIOTE, J. (1972): *Notes for a theory of labor market stratification*, MIT, 95(10).

PLANS, Antoni (1988): "Processos d'industrialització a l'Alt Pirineu i autodesenvolupament: la industrialització de les petites valls pirinenques". *VII Curs d'Estudis Pirinencs*. La Seu d'Urgell, 11 al 15 de juliol: 121-132.

POUNDS, N.J.G. (1970): *An introduction to economic geography*. London: John Murray.

PRACHOWNY, M.J. (1969): *"A structural model of the US balance of payments"*. Amsterdam: North Holland.

PRECEDO A. i FERNANDEZ JUSTO, M.I. (1986): "El cambio industrial en una región periférica: el caso de Galicia". BOSQUE, J. (coord.): *Algunos ejemplos de cambio industrial en España*, Madrid: Real Sociedad Geográfica: 41-80.

PRECEDO, A.; DIAZ, M. i FERNANDEZ M.I. (1985): *Las transformaciones recientes en la industrialización rural de Galicia*. Santiago: SIAR.

PRECEDO, Andrés (1989): *Teoría geográfica de la localización industrial*. Santiago: Monografías da Universidad de Santiago de Compostela.

PRED, Allan (1966): *The spatial dynamicc of urban growth in the United States, 1800-1914..* Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

PRED, Allan (1967): *Behavior and location. Foundations for a geographic and dynamic location theory*. Lund: The Royal University of Lund, Lund Studies in Geography, 27.

PRED, Allan (1977): *City-systems in advanced economies*. London: Hutchinson.

PRIETO DE LA FUENTE, Jesús (1985): La distribución alimentaria en España (II).MAPA: *Lecturas sobre el sistema agroalimentario en España*. Sevilla: MAPA., 124-144.

PRIETO DE LA FUENTE, Paulino Jesús (1987): "La Red de Mercas en la distribución alimentaria". *Información Comercial Española*, 644 (4): 93-99.

- PUELLES PEREZ, J.A. (1980): *Multinacionales. Nacimiento y desarrollo de una estrategia empresarial diferente*. Madrid: Tormes.
- PUJADAS, Romà (1986): *Sistema agro-industrial en un medi descentralitzat*. Barcelona: Universitat de Barcelona, Departament de Geografia. Tesi Doctoral, sense publicar.
- PUJADAS, Romà (1987): *L'Economia de la Segarra*. Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- PULGAR ARROYO, J. (1976): *La realidad industrial agraria española*. Madrid: Editorial Agrícola Española.
- QUESADA, Santiago (1978): "La teoría de los sistemas y la Geografía Humana". *Geo-Crítica*, 17:5-33.
- QUIRÓS LINARES, F. (1960): "Getafe. Proceso de industrialización de una villa de carácter rural en la zona de influencia de Madrid". *Estudios Geográficos*: 211-50.
- R & S (1991): *Nestlé Italian SpA (Gruppo Nestlé)*. Milano: La Ricerche e Studi.
- RADICE, Hugo, ed. (1975): *International firms and modern imperialism*. Harmondsworth: Penguin.
- RASTOIN, J.L. (1971): *Evolution et tendances de l'agroindustrie en France*. Montpellier, Memoire D.E.S.
- RASTOIN, J.L. (1975a): *Les firmes agroalimentaires*. Tesi Doctoral. Universitat de Montpellier.
- RASTOIN, J.L. (1975b): "La agroindustria y las firmas agroalimentarias multinacionales". *Economía Industrial*, 139-40(4): 47-53.
- RATTIN, Solange (1987): "La place des femmes dans l'agriculture". *Économie Rurale*, 178-179:40-6.
- RAWSTRON, E.M. (1958): Three principles of industrial location. *Transactions. Institute of British Geographers*, 25:132-42.
- REES, John (1974): "Decisions-making, the growth of the firm and the

business environment", in HAMILTON, F.E.Ian, ed.: *Spatial perspectives on industrial organization and decision-making*. London: John Wiley & Sons, 189-212.

REES, John (1978): "On the spatial spread and oligopolistic behavior of large rubber companies". *Geoforum*, 9: 319-30.

REGINI, Marino: "La sfida e le risposte". REGINI, Marino: *La sfida della flessibilità*. Milano: Franco Angeli, 13-38.

REIFFERS, J.L. i altres (1982) : *Las empresas transnacionales y el desarrollo endógeno*. Madrid: Tecnos.

RIZZO, Claudia R. (1984): "L'esportazione ortofrutticola italiana in Europa: Protagonisti e canali di distribuzione". *Bolletino della Societa' Geografica Italiana*, 11(1):227-35.

ROBERTSON, David (1976): "La empresa multinacional: flujos comerciales y poolítica comercial". DUNNING, John H., ed., (1976): *La empresa multinacional*. Mexico: FCE, 209-53.

ROCA, Anna (1992): *El Pla de l'Estany*. Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya, a punt d'aparèixer.

ROCCA, Giuseppe (1980): "Recenti tendenze nella geografia commerciale del café". *Studi e Ricerche di Geografia*, 3(1): 41-80.

ROCHA BRAVO, José Antonio (1987): La franquícia como concepto tèdrico, econòmico y jurídic. *Información Comercial Española*,(4):45-9.

ROCHERFORT, M. (1975): *Economie géographique et aménagement du territoire*. Paris: CDU.

RODERO FRANGANILLO, Adolfo i DELGADO ALVAREZ, Manuel (1980): "El sector de alimentación y bebidas: situación actual y problemas principales". *Papeles de Economía Española*, 5:231-51.

RODRIGUEZ REBOLLO M.(1984): "Estructura de las industrias cárnicas en España: Evolución y futuro". *El Campo*, 94(2).

RODRIGUEZ REGUEIRO, M. (1983): "Evolución de las industrias de bebidas en los últimos 15 años". *Aral*, extra XV aniversario.

RODRIGUEZ ZUÑIGA, Manuel; RUIZ HUERTA, Jesús; SORIA GUTIERREZ, Rosa (1980): "El desarrollo ganadero español, un modelo dependiente y desequilibrado". *Agricultura y Sociedad*, 14:165-94.

RODRIGUEZ ZUÑIGA, Manuel i SORIA, Rosa (1989): "Concentración e internacionalización de la industria agroalimentaria española: 1977-1987". *Agricultura y Sociedad*, 52(3):65-94.

RODRIGUEZ, A. i D'ALÓS-MONER, R. (1978): *Economía y territorio en Cataluña. Los centros de gravedad de población, industria y renta*. Barcelona: Banca Mas Sardà.

RODRIGUEZ-ZUÑIGA, Manuel i SORIA, Rosa (1983): "Situazione attuale dell'agricoltura familiare in Spagna". *Agricultura comunitaria e problemi internazionali. La Questione Agraria*, 10:17-39.

ROLDAN, S. i GARCIA DELGADO, J.L. (1973): *La formación de la sociedad capitalista en España, 1914-20*. Madrid: CECA.

ROMAGUERA, R. (1972): *Génesis y problemática del area metropolitana*. Barcelona: Servicio de Estudios del Banco Urquijo/Editorial Moneda y Crédito.

ROMERO SANCHEZ, Carmen (1988): "La industrialización rural en Castilla-La Mancha. *Actas de la II Reunión de Geografía Industrial*. Santiago: 250-61.

ROOTS, Franklin R. (1984): *International trade and investment*. Cincinnati: South-Western Pu.

ROSÉS, Jordi, dir. (1989): *El Maresme. Diversificació econòmica i aprofitament intensiu del territori*. Barcelona: Caixa de Catalunya.

ROSTOW, W.W. (1961): *The stages of economic growth*. London: Cambridge University Press.

ROTHWELL, A. (1985): "Reindustrialisation and technology: towards a national policy framework". *Science and Public Policy*, 12(3).

RUBERY, J. i WILKINSON, F. (1981): "Ourwork and saegmented labour markets". WILKINSON, F., ed.: *The dynamics of labour market segmentation*. London: Academic Press, 115-32.

RUESGA, Santos M. (1988): *Al otro lado de la economía*. Madrid: Pirámide.

RUGMAN, Alan M. (1985): "The determinants of intra-industry direct foreign investment". ERRDILEK, A, ed.: *Multinationals as Mutual invaders: Intra-industry direct foreign investment*, CAP. 2. London: Croom Helm.

RUGMAN, Alan M. i EDEN, Lorrain (1984): "Multinacionales y precios de transferencia. Una introducción a su problemática". *Información Comercial Española*, 616(12): 35-40.

RUIZ DEL PORTAL, Luis i VILLALBA LEBRANCON, Manuel (1986): "Productos tropicales: café, cacao y azúcar". *Información Comercial Española*, 5: 105-24.

RULLANI, Enzo (1988): "Cicli lunghi e morfogenesi del capitalismo industriale: teoria dell'innovazione o teoria dell'evoluzione?". BELUSSI, Fiorenza, a cura di: *Innovazione tecnologica ed economie locali*. Milano: Franco Angeli.

RULLANI, Enzo (1988): "Flessibilità del lavoro e flessibilità di impresa: le nuove regole dello sviluppo industriale". REGINI, Marino: *La sfida della flessibilità*. Milano: Franco Angeli, 88-101.

S.C.G.-Societat Catalana de Geografia (1991): *Actes del I Congrés Català de Geografia. Vol I: Conferències; Vol. II-III: Ponències*. Barcelona: S.C.G.

SABEL, C. i ZEITLIN, J. (1985): "Historical alternatives to mass production. Markets and technology in nineteenth-century industrialisation". *Past and Present*, 8.

SÁBEL, Charles (1988a): "The reemergence of regional economies". *Papers de Seminari*, 29-30:73-140.

SABEL, Charles (1988b): *The reemergence of regional economies*. Ponència a la Conferència sobre l'impresa rete. Camogli (Liguria), 2-4 juliol.

SABEL, Charles (1988c): "La flessibilità industriale in una prospettiva

storico-comparativa. Alcuni esempi tedeschi e americani". REGINI, Marino, a cura di: *La sfida della flessibilità*. Milano: Franco Angeli, 41-54.

SABEL, Charles i ZEITLIN, Jonathan (1985): "Historical alternatives to mass production: politics, markets and technology in nineteenth-century industrialization". *Past and Present*, 108(3): 133-76.

SACHS, I. (1980): *Stratégies de l'ecodéveloppement*. Paris: Les Editions Ouvrières.

SAENZ DE BURUAGA, G. (1980): "Desarrollo regional en la España de las Autonomías". *Revista de Estudios Regionales*, 5.

SAENZ DE BURUAGA, Gonzalo (1984): "Planificación regional de la tecnología y potencial endógeno". *Información Comercial Española*, 606: 53-65.

SAIBENE, C. (1964): "Regioni industriali e strutture istituzionali". *Rivista Geografica Italiana*, 3.

SAINZ MORENO, F. (1965): *Historia de las inversiones extranjeras en España (1814-1959)*. Boletín de Estudios Económicos, 65(2):379-80.

SALIH, Kamal, YOUNG, Meiling i RASIAH, Rajah (1988): "The changing face of the electronics industry in the periphery: The case of Malaysia". *International Journal of Urban and Regional Research*, 12 (3): 378-403.

SALOM CARRASCO, Julia (1988): "Factores históricos y desequilibrios regionales: el caso valenciano". *Estudios Territoriales*, 27:59-67.

SALVATI, M. 1988: "Flessibilità e occupazione. Quanto possono ragionevolmente dire gli economisti". REGINI, Marino: *La sfida della flessibilità*. Milano: Franco Angeli, 178-89.

SALVATORI, Franco (1987): "Le industrie a tecnologia avanzata". CORNA PELLEGRINI, Giacomo: *Aspetti e problemi delle geografia*. Milano: Manzorati Editore.

SALVATORI, Franco (1987): "Le industrie a tecnologia avanzata". CORNA PELLEGRINI, Giacomo: *Aspetti e problemi delle geografia*.

Milano: Manzorati Editore.

SANCHEZ LOPEZ, Antonio J.; GARCIA VERDUGO, Francisco; ORTIZ NAVAS, Mercedes i RUIZ BARRIENTOS, Maria del Carmen (1984): "La industria de la confección en las zonas rurales del sur de Córdoba". *Estudios Territoriales*, 13-14: 47-64.

SANCHEZ SUAREZ, Fernando (1991): *Problemática de la distribución en las Pymes*. Madrid: Instituto de Empresa/Gaceta de los Negocios.

SANCHEZ, Joan Eugeni (1984): "La coherencia entre cambio social y transformación espaciales. El ejemplo de Catalunya". *Geo-Crítica*, 51(4): 3-54.

SANCHIS, Enric (1986): *El trabajo a domicilio*. Valencia: Ed. Alfons El Magnànim.

SANCHIS, Enric (1987): "Trabajo blanco, negro, malo, bueno", *Alfoz*, 40: 22-29.

SANCHIS, Enric i MIÑANO, José, eds. (1991): *Trabajo negro y sector informal*. València: Institució Alfons El Magnànim.

SANZ GAÑADA, Emiliano i CAGGIANO QUAGLINO, Roque (1985): "Desarrollo agrícola e industrialización espontánea en Murcia", *Estudios Territoriales*, 17: 273-91.

SANZ MENENDEZ, L. (1984): "Procesos de industrialización en zonas rurales: crónica del SIAR". *Agricultura y Sociedad*, 29: 207-37.

SANZ MENENDEZ, L. (1985): "Tendencias recientes en las zonas rurales. ¿De la industrialización a los servicios?". *Agricultura y Sociedad*, 36-37: 235-50.

SARACENO, E. (1983): *Difusión industrial en Italia. Tres casos de estudio*. Valencia: SIAR.

SARIE GUIU, J. (1979): *Integración y dependencia de la función económico-social español con respecto al centro capitalista. Análisis a partir del sector agroalimentario*. Tesis Doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.

- SAUVY, Alfred (1985): *El trabajo negro y la economía de mañana*. Madrid: Planeta.
- SCHERK, Walter (1990): "Futuros". *Revista Econòmica de Banca Catalana*, 84:16-22.
- SCHNEIDER DE VILLEGAS, Gisela (1990): "Home work: A case for social protection". *International Labour Review*, 129(4): 423-39.
- SCHOENBERGER, R. (1982): *Japanese manufacturing techniques*. Nova York: Free Press.
- SCHONBERGER, R.J. (1990): *Tecniche produttive giapponesi. Nove lezioni di semplicità*. Milano: Franco Angeli.
- SCHUMPETER, J.A. (1939): *Business cycles*. New York: Macgraw Hill.
- SCOTT, Alison Mc Ewen (1986): "Women and industrialization: Examining the 'female marginalization' thesis". *The Journal of Development Studies*, vol. 22 (4): 649-80.
- SCOTT, Alison Mc Ewen (1986): "Women and industrialization: Examining the 'female marginalization' thesis". *The Journal of Development Studies*, vol. 22 (4): 649-680.
- SCOTT, Allen J. (1987): "The semiconductor industry in South-East Asia: Organization, location and the international division of labour". *Regional Studies*, 21 (2): 143-60.
- SCOTT, Allen J. (1988a): *Metropolis: From the division of labor to urban form*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- SCOTT, Allen J. (1988b): *New industrial spaces. Flexible production organization and regional development, in North America and Western Europe*. Londres: Pion Ltd.
- SCOTT, Allen J. i STORPER, M. (1986): *Production, work, territory*. Winchester: Allen & Unwin.
- SCOTT, Bruce R. i LODGE, George D., eds. (1985): *U.S. competitiveness in the world economy*. Cambridge, Massachussets: Harvard Business School Press.

SCOTT, John (1985): *Networks of corporate power. A comparative analysis of ten countries*. Oxford: Basil Blackwell.

SEBASTIAN GONZALEZ, Altina i TORRASSA, Sergio R. (1990): "Els mercats de futurs financers. El MEFF". *Revista Econòmica de Banca Catalana*, 92:14-23.

SEGAL, Gerard (1990): *Rethinking the Pacific*. Oxford: Clarendon Press.

SERO, R. i altres (1974): *El sector hortofrutícola en Catalunya*. Barcelona: Banca Catalana.

SERRA, M. (1989): "La informació econòmica a Catalunya". *Revista Econòmica de Catalunya*, 1989, número extraordinari dedicat al II Congrés d'Economia de Catalunya.

SHARPSTON, Michael (1975): "International sub-contracting". *Oxford Economic Paper*, 27(1)-3:101.

SIMON, A. (1965): *Administrative behavior*. New York: Free Press.

SKINNER, B.F. (1974): "The focused factory". *Harvard Business Review*, (3): 113-21.

SMITH, David M. (1966): "A theoretical framework for geographical studies of industrial location". *Economic Geography*: 42-2(4):93-113.

SMITH, David M. (1971): *Industrial location*. New York: John Wiley & Sons.

SMITH, David M. (1987): "Neoclassical location theory". LEVER, W.F., ed.: *Industrial change in the U.K. London*: Longman, 23-37.

SMOOKLER, J.A. (1966): *Invention and economic growth*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

SOTELO NAVALPOTRO, Justo (1987): "Importancia de las PYMES en la economía española". *Situación*, 3:5-25.

SOUTH, Robert (1989): "Transnational 'maquiladora' location". *Annals of the Association of American Geographers*, 4-8(12) 549-570.

SPRI, ed. (1989): *Regiones europeas de antigua industrialización*.

Propuestas frente al reto tecnológico. Bilbao Servicio de Estudios SPRI-Sociedad para la Promoción y Reconversión Industrial.

STAFFORD, D.C. i PURKIS, R.H.A. (1989): *Macmillan directory of multinationals.* New York: Macmillan.

STANWORTH, John i STANWORTH, Celia (1990): "Small firms policy and its regional implications in Britain". *International Journal of Manpower*, 11 (6):8-16.

STEUER, Max i GENNARD, John (1972): "Relaciones industriales, disputas laborales y utilización de la fuerza de trabajo en las operaciones de propiedad extranjera que operan en el Reino Unido". DUNNING, John H., ed., (1976): *La empresa multinacional.* Mexico: FCE.

STEVENS, G.V. (1969): "US direct manufacturing investment to Latin America: Some economic and political determinants". *A.I.D. Research Paper.*

STÖHR, Walter B. (1981): "Development from below: the bottom-up and periphery-inward development paradigm" in STÖHR, Walter B. i TAYLOR, D.R.F., (eds.): *Development from above or below? The dialectics of regional planning in developing countries.* Chichester: John Wiley & Sons.

STÖHR, Walter B. (1984): "La crise économique demande-t-elle de nouvelles stratégies de développement régional". AYDALOT, Ph.: *Crise & Space.* Paris: Economica.

STÖHR, Walter B. (1986): "Cambios estructurales en la industria y estrategias de desarrollo regional: aproximaciones a un marco conceptual". *Estudios Territoriales*, 20: 179-201.

STÖHR, Walter B. (1986): "Cambios estructurales en la industria y estrategias de desarrollo regional: aproximaciones a un marco conceptual". *Estudios Territoriales*, 20:179-201.

STOPFORD, J.M. i WELLS, Louis T., Jr. (1972): *Managing the multinational enterprise: Organization of the firm and ownership of the subsidiaries.* New York: Basic Book.

STOREY, D.J.(1982): *Entrepreneurship and the new firm*. London: Croom Helm.

STORPER, Michael; WALKER, Richard; WIDESS, E. (1981): "Performance regulation and industrial location: a case study". *Environment and Planning (A)*, 13:321-38.

STORPER, Michael i SCOTT, Allen J. (1990): "Work organisation and local labour markets in an era of flexible production". *International Labour Review*, 129 (5): 573-91.

STORPER, Michael i WALKER, Richard (1979): *System and marxist theories of industrial location: a comparison*. Berkeley: University of California, Institut of Urban and Regional Development, Working Paper, 313.

STORPER, Michael i WALKER, Richard (1989): *The capitalist imperative. Territory, Technology and industrial growth*. New York: Basil Blackwell.

STREETEN, Paul (1976): Costos i beneficios de las e,mpresas multinacionales en los paises menos desarrollados. DUNNING, John H., ed.: *La empresa multinacional*. Mexico: F.C.E., 299-26.

SUPPLE, Barry (1990): "La empresa multinacional". TEICHOVA, Alice; LÉVY-LEBOYER, Maurice i NUSSBBAUM, Helga: *Empresas ,multinacionales, finanzas y mercados y gobiernos en el siglo XX. Estudios históricos de las finanzas y mercados internacionales*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 2 vol.

SWEENEY, G. P. (1988): "Innovación, tecnología y reorientación del desarrollo regional". *Papeles de Economía Española*, 35:

SWYNGEDOUW, E. (1987): "Social innovation, organization of the production process and spatial development". *Revue d'Économie Urbaine et Régionale*, 3: 487-510.

SYRETT, Stephen (1991): "Is small beautiful?". *Geographical Magazine*, 2: 4-7.

TAMAMES, Ramón (1968): *Los centros de gravedad de la economía*

española. Madrid: Guadiana.

TAMAMES, Ramón (1984): *Utopía y contrautopía*. Barcelona: Plaza & Janés.

TAMAMES, Ramón (1990): *Estructura económica internacional*. Madrid: Alianza.

TAYLOR, J. (1985): *New direction in regional policy*. London.

TAYLOR, M.J. (1975): "Organizational growth, spatial interaction and location decision-making". *Regional Studies* 9: 313-323.

TAYLOR, M.J. i THRIFT, Nigel J. (1982): "Industrial linkages and the segmented economy: I some theoretical proposals". *Environment and Planning (A)*: 14:1601-14

TAYLOR, M.J. i THRIFT, Nigel J. (1983): "Industrial geography in the 1980s: entering the decade of differences?". *Environment and Planning (A)*, 15:1287-1291.

TEFFÈNE, O. (1987): "Évolution des besoins et des services dans le secteur des productions porcines". *Économie Rurale*, 177(1):24-8

TERRADES, I. (1979): *Les colònies industrials*. Barcelona: Laia.

THOMPSON, W.R. (1968): "Internal and external factors in the development of urban economies: PERLOFF, H.S. i WINGO, L., eds.: Issues in urban economics. Baltimore, The John Hopkins Press, pp. 43-62.

THÜNEN, J.H. von (1875): *Der Isolierte Staat in Beziehung auf Landwirtschaft und Nationalökonomie*. Hamburg.

TINACCI MOSELLO, Maria (1987): "Economie di agglomerazione e sviluppo economico". BECATTINI, Giacomo, ed. (1987): *Mercato e forze locali: il distretto industriale*. Bologna: Il Mulino, 93-116..

TIRELLI, Lucia (1981): "L'impresa familiare coltivatrice nella moderna agricoltura". *Rivista di Politica Agraria*, 18(4):55-70.

TITOS MORENO, Antonio (1978): "Márgenes de industrialización y

distribución de productos agroalimentarios". *Agricultura y Sociedad*, 9(4):207-232.

TITOS MORENO, Antonio i DE HARO GIMENEZ, Tomás (1983): "El complejo de producción agroalimentaria". *Papeles de Economía Española*, 16:22-35.

TORRES ROMEU, Jose M^a (1985): La distribución alimentaria en España (I). MAPA: *Lecturas sobre el sistema agroalimentario en España*. Sevilla: MAPA, 88-125.

TOWNROE, P.M. (1971): *Industrial location decisions: a study in management behaviour*. Univesity of Birmingham, Centre for Urban and Regional Studies. Ocassional Paper, 15.

TOWNROE, P.M. (1972): "Some behavioural considerations in the industrial location decision". *Regional Studies*, 6:261-72.

TOWNROE, P.M. (1975): "Branch plant and general development". *Town Pl. Rev.*, 46:47-62.

TREVISAN, Giovanna (1990): "Il mercato internazionale del caffè: stabilizzazione o sostegno dei prezzi?". *Rivista di Politica Agraria*, 8(3): 13-19

TRICKER, M. i BOZEAT, N. (1983): "Encouraging the development of small businesses in rural areas: recent local authority initiatives in England". *Regional Studies*, 17:201-4.

TRULLÉN, Joan (1988): "Estudio sobre el comportamiento de la población ocupada por grandes sectores productivos en el Vallès Oriental (1970-80) a través del análisis shift-share". *Papers de Seminari (CEP)*, 29-30(2): 265-92.

TSUCHIYA, Takeo (1987): "Free trade zones in Sothern Asia". PEET J. Richard, ed.: *International capitalism and industrial restructuring*. Boston: Allen & Unwin, 280-87.

TSURUMI, Y. (1976): *The japanese are coming*. Cambridge: Ballinger.

TULLA i PUJOL, Antoni et al. (1981): *Estadística agrària de les comarques gironines*. Girona: Cambra Agrària Provincial de

Girona/Caixa d'Estalvis Provincial de Girona.

TULLA i PUJOL, Antoni et al. (1981): *Estadística agrària de les comarques gironines*. Girona: Cambra Agrària Provincial de Girona/Caixa d'Estalvis Provincial de Girona.

TULLA i PUJOL, Antoni F. et al. (1981): *Estadística agrària de les comarques gironines*. Girona: Cambra Agrària Provincial de Girona i Caixa d'Estalvis Provincial de Girona.

TUÑÓN DE LARA, Manuel (1981): *La España del siglo XX*. Barcelona: Laia.

TURPIN, Dominique (1990): "La perseverancia y la competitividad en la empresa japonesa". *Alta Dirección*, 154(11-12):117-120.

UIMP-UNIVERSIDAD INTERNACIONAL MENENDEZ Y PELAYO (1985): *Lecturas sobre el sistema agroalimentario en España*. Sevilla: MAPA-Secretaría General Técnica.

UNCTC (1988): *Transnational corporations and world development*. New York: United Nations.

URBINCA (1978): *Localización de áreas industriales en Cataluña: Un estudio de la oferta de suelo industrial*. Barcelona.

VACCA, Sergio i ZANFEI, Antonello (1989): "L'impresa globale come "sistema aperto" A rapporto di cooperazione. *Economia e Politica Industriale*, 64:47-90.

VALDERRAMA, Eduardo (1991) "I confini del latte UHT". *L'Alimentarista*, 15 (3).

VALENTINI, C. (1986): "Ristrutturazione e strategie localizzavile delle grandi aziende dell'elettronica" in GAROFOLI, Gioacchino i GEROLDI, G., dir.: *La Brianza tra crisi e sviluppo. Trasformazioni produttive e politiche di intervento*. Milano: Franco Angeli.

VALHAC, François (1988): *L'industrie rurale en Limousin*. Limoges: T.R.A.M.E.S., Université de Limoges, fotocopiati.

VALLEJO DIEZ, C. (1984): *Manual práctico de panadería*. Sevilla :

Progenssa

VALLI, V. (1989): *Politica economica. I modelli gli strumenti, l'economia italiana*. Roma: La Nuova Italia Scientifica.

VALLIN, C. (1986): "La recherche et les verroux technologiques à l'evolution de la filière viandes rouges". *Filière Viande*, 93(3).

VARIS AUTORS (1983): La nueva Agricultura Española. *Papeles de Economía Española*, 16.

VARIS AUTORS (1986): Passeig pels balnearis perduts. *Revista de Girona*, 14(1): 21-50.

VAUPAEL. J.W. i CURHAN, J.R. (1969): *The making of multinational enterprise*. Boston: Harvard Business School.

VAZQUEZ BARQUERO, Antonio (1984): "Industrialización espontánea en áreas rurales". *Revista del Instituto de Estudios Económicos*, 1: 13-28.

VAZQUEZ BARQUERO, Antonio (1984): "Industrialización espontánea en áreas rurales". *Revista del Instituto de Estudios Económicos*, 1: 13-28.

VAZQUEZ BARQUERO, Antonio (1984a): "Desarrollar Galicia con iniciativas locales". *Faro de Vigo*, 19.1.84

VAZQUEZ BARQUERO, Antonio (1984c): "Desarrollo con iniciativas locales en España". *Información Comercial Española*, 609: 57-69.

VAZQUEZ BARQUERO, Antonio (1985): *Las políticas regionales de ajuste y reindustrialización*. Cáceres, 2ª Reunión de Estudios Regionales.

VAZQUEZ BARQUERO, Antonio (1986): "El cambio del modelo de desarrollo regional y los nuevos procesos de difusión en España". *Estudios Territoriales*, 20: 87-110.

VAZQUEZ BARQUERO, Antonio (1987): "Local development and the regional state in Spain". *Papers of the Regional Science Association*, 61:65-78.

VAZQUEZ BARQUERO, Antonio (1988): "Las iniciativas locales y los sistemas de localización industrial". *Estudios Regionales*, 22: 69-82.

VAZQUEZ BARQUERO, Antonio (1988): "Localización industrial i dinámica regional". *Estudios Territoriales*, 28:39-52.

VAZQUEZ BARQUERO, Antonio (1988): *Desarrollo local. Una estrategia de creación de empleo*. Madrid: Pirámide.

VAZQUEZ BARQUERO, Antonio (1991): "Desarrollo local y acumulación flexible. Enseñanzas teóricas de la historia y la política". *Estudios Territoriales*, 35:135-151.

VAZQUEZ BARQUERO, Antonio, dir. (1987): *Áreas rurales con capacidad de desarrollo endógeno*. Madrid: MOPU.

VELASCO, R. i ZABALO, F. (1987): "Crisis económica y localización industrial. El caso de la Comunidad Autónoma del País Vasco". *Revista Ekonomiaz*, 7-8:

VERGNEAU, Gustave (1985): "La gestion de l'espace par l'activité artisanale". *Bulletin de l'Association de Géographie Française*, 3-9:203-209.

VERNON, Raymond (1957): "Production and distribution in the large metropolis". *The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences*, 315: 15-29.

VERNON, Raymond (1966): "International investment and international trade in the product cycle". *The Quarterly Journal of Economics*, 80-2(5):190-207.

VERNON, Raymond (1971): *Sovereignty at bay: the multinational spread of U.S. enterprises*. London: Longman.

VERNON, Raymond (1977): *Storm over the multinationals: the real issues*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

VERNON, Raymond i WELLS, L.T., eds. (1972): *The product life cycle and international trade*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

VERNON, Raymond i WELLS, Louis T., Jr. (1991): *The manager in the international economy*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

VIBTORISZ, T. i HARRISON, B. (1973): *Labor market segmentation*:

- positive feedback and divergent development. *A.E.R.*(5): 366-76.
- VIDAL VILLA, Jose M. (1974): *Localización industrial. El caso del area metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Universitat de Barcelona, Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales, sense publicar.
- VIEJO FERNANDEZ-ASENSIO, A. (1982): *La industria láctea en España. Tesi de Llicenciatura*. Barcelona: ESADE.
- VIELLE, Paul (1974): "L'espace global du capitalisme d'organisation". *Espaces et Sociétés*, 12:3-32.
- VILA, Pau (1978): *Aspectes geogràfics de Catalunya*. Barcelona: Curial.
- VILACIS ARGILA, José (1984): "Industria cárnica". *El Campo*, 95:150-54.
- VILADOMIU, Lourdes (1985): *La inserción de España en el complejo soja mundial*. Madrid: MAPA-Secretaría General Técnica.
- VILLAVERDE, J. (1988): "The economic decline of Cantabria". *Iberian Studies*, 12: 59-72.
- VINAY, Paola (1983): "Famiglia, divisione del lavoro ed economia informale". DAVID, P. i VICARELLI, G. (a cura di): *L'azienda famiglia una società a responsabilità illimitada*. Laterza, Bari.
- VINAY, Paola (1992): "Donne e 'flessibilità del lavoro dalla economia informale alla riorganizzazione dei tempi". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 32:189-205.
- VIRUELA MARTINEZ, R. (1987): *Agricultura a tiempo parcial en España*. Estudios Geográficos. Madrid:211-38
- VV.AA. (1987): *L'Alt Empordà*. Barcelona: Caixa de Catalunya.
- WAIS, Faqncisco (1974): *Historia de los ferrocarriles españoles*. Madrid: Nacional.
- WALLERSTEIN, I. (1978): *Il sistema mondiale dell'economia moderna*. Bologna: Il Mulino.
- WATTS, H.Douglas (1980): *The large industrial enterprise: spatial*

perspectives. Beckenham: Croom Helm.

WATTS, H. Douglas (1987): *Industrial geography*. New York: John Wiley & Sons.

WEBER, Alfred (1909): *Über den Standort der Industrien*, trans. C.J. Friedrich as: *Alfred Weber's theory of the location of industries*. Chicago: University of Chicago Press, 1929.

WEBSTER, Allan i DUNNING, John H. (1990): *Structural change in the world economy*. London: Routledge.

WELLS, Louis T., Jr., ed. (1972): *The product life cycle and international trade*. Boston: Harvard University Graduate School of Business Administration, Division of Research.

WHEELER, James O. i BROWN, Catherine L. (1985): "The metropolitan corporate hierarchy in the U.S.". *Economic Geography*, 61(1): 66-78.

WHEELWRIGHT, Ted, (1985): "The world food industry".
WHEELWRIGHT, Ted, ed. : *Consumers, transnational corporations and development*. Sydney: University of Sydney: 145-182.

WILKINS, M. (1974): *The maturing of multinational enterprise* Cambridge, Massachussets: Harvard University Press.

WILKINS, M. (1979): *The emergence of multinational enterprise*. Cambridge, Massachussets: Harvard University Press.

WILLMORE, L.N. (1974): "The pattern of trade and specialisation in the Central American Common Market". *Journal of Economic Studies*, 11: 113-34.

WILTSHIRE, R. (1990): "Employee movement in large Japanese organizations", a JOHNSON J.H. I SALT, J., eds.: *Labour migration. The internal geographical mobility of labour in the developed world*. London: David Fulton Pu., 32-52.

WOOD, Peter A.(1987): "Behavioural approaches to industrial location studies", in LEVER, W.F., ed.: *Industrial change in the U.K.* London: Longman, 38-55.

YAMAMURA, K.; YASUBA, Y., eds. (1987): *The political economy of Japan, vol. I: The domestic transformations*. Stanford. Stanford University Press.

YOSHINO, M.Y. (1976): *Japan's multinational enterprises*. Cambridge, Massachussets: Harvard University Press.

ZOLIN, Maria Bruna (1989): "Ancora sul part-time in agricoltura: alcune note". *Rivista di Politica Agraria*, 7(3):39-43.

DIARIS I REVISTES

Diaris i revistes

Actualidad Económica (1991) *La invasión de los light*, 22 de juliol.

Actualidad Económica (1991): *Las mayores empresas*, 18-24 de novembre.

El Mundo (1990): 22 d'agost

El Observador (1991): 26 de setembre.

El País (1989): "El vuelo del pollo". *País Negocios/Agricultura*, 9 de juliol.

El País (1989): 24 d'agost

El País (1989): 29 de febrer

El País (1989a): 10 de setembre

El País (1989b): 19 de setembre

El País (1990): 18 de febrer.

El País (1992). 19 de gener

El País(1992): "La carne está que arde". 17 de maig.

Expansión (1991): "Coca Cola instala una megaplanta en Barcelona". 19 de novembre.

Financial Times (1983): *Nestlé's new look: we want to be the entrepreneurs*. 19 de maig.

Fomento de la Producción (1990): "Cobega, S.A. un líder de Coca Cola a nivel mundial". 15 de desembre.

Fomento de la Producción (1991): "Coca Cola de España gana menos que sus concesionarias". 1 de juny.

Fortune (1990): "Coke's brash new european strategy". 13 d'agost.

Fortune 500 July 1990

Fortune International (1990): *New global 500. The largest industrial corporations in the World*, 122(3), 30 de juliol.

La Vanguardia (1990): 9 de juliol.

La Vanguardia (1992): "Tres años de amargo café". 16 de maig.

Le Nouvelle Economique, novembre 1990.

Punt Diari (1983-1986) Diversos números sobre el seu trasllat de Girona, entre els anys 1983 i 1986 en particular.

Punt Diari (1983-1986). Pagans, S., A. Diversos números sobre el seu trasllat de Girona, entre els anys 1983 i 1986 en particular.

Punt Diari (1987): 26 de juliol.

Punt Diari (1987): 26 de juliol.

Punt Diari (1987): 29 d'octubre

Punt Diari (1988): 20 de novembre

Punt Diari (1990): 4 de març

Punt Diari (1991): 18 de juliol.

Punt Diari (1991): 8 de desembre.

Punt Diari (1992): Economia, 3 de maig.

Quaderns del Comerç (1988): "El pà estrena llibertat". Cambres de Comerç de Catalunya, 31:1-4.

The Economist (1991): "Big MacCurrencies", 13 d'abril.

ÍNDEX DE GRÀFICS

ÍNDEX DE GRÀFICS

PART I

CAPÍTOL 2 108

- Gràfic 2.1 Model de localització d'A. Weber
- Gràfic 2.2 Models de D.M.Smith i A.Pred
- Gràfic 2.3 Models d'A. Lösch i W. Isard
- Gràfic 2.4 Model de P. Wood
- Gràfic 2.5 Model de P. Wood
- Gràfic 2.6 Eix mediterrani
- Gràfic 2.7 Regió II. Subsistema local
- Gràfic 2.8 Regió II Xarxa viària
- Gràfic 2.9 Cadena agroalimentària
- Gràfic 2.10 Alt Empordà. Agro-indústries 1990
- Gràfic 2.11 Baix Empordà. Agro-indústries 1990
- Gràfic 2.12 Garrotxa. Agro-indústries 1990
- Gràfic 2.13 Gironès. Agro-indústries 1990
- Gràfic 2.14 Pla de l'Estany. Agro-indústries 1990
- Gràfic 2.15 Selva. Agro-indústries 1990
- Gràfic 2.16 Alt-Empordà-Alimentació. Evolució 1980-1990
- Gràfic 2.17 Alt-Empordà-Indústria. Evolució 1980-1990
- Gràfic 2.18 Baix Empordà-Alimentació. Evolució 1980-1990
- Gràfic 2.19 Baix Empordà-Indústria. Evolució 1980.1990
- Gràfic 2.20 Garrotxa-Alimentació. Evolució 1980-1990
- Gràfic 2.21 Garrotxa-Indústria. Evolució 1980.1990
- Gràfic 2.22 Gironès- Alimentació. Evolució 1980-1990
- Gràfic 2.23 Gironès-Indústria. Evolució 1980-1990
- Gràfic 2.24 Pla de l'Estany-Alimentació. Evolució 1980-1990
- Gràfic 2.25 Pla de l'Estany-Indústria. Evolució 1980-1990
- Gràfic 2.26 Selva-Alimentació. Evolució 1980-1990
- Gràfic 2.27 Selva-Indústria. Evolució 1980-1990

CAPÍTOL 3 207

- Gràfic 3.1 Expansió transnacional. Model d'Hakanson
- Gràfic 3.2 Evolució locacional. Model de Taylor
- Gràfic 3.3 Expansió transnacional. Model de Dicken
- Gràfic 3.4 Regió II. Empreses multinacionals

PART II

CAPÍTOL 4	35
Gràfic 4.2.1 Municipis anàlisi enquestes horta	
Gràfic 4.2.2 Cobertura de la mostra	
Gràfic 4.2.3 Maresme. Superfície d'horta	
Gràfic 4.2.4 Canals de comercialització agrícola	
Gràfic 4.2.5 Estructura del treball agrícola	
Model d'enquesta agricultura intensiva	
Gràfic 4.3.1 Municipis de les entrevistes	
Gràfic 4.3.2 Alt Empordà. Especialització agrícola	
Gràfic 4.3.3 Alt Empordà. Agro-indústria endògena. Cobertura	
Gràfic 4.3.4 Alt Empordà. Agro-indústria endògena. Treballadors	
Gràfic 4.3.5 Indústries de la mòlta	
Model d'enquesta indústria endògena	
Matriu de dades	
CAPÍTOL 5	75
Gràfic 5.2.1.1 Indústria del suro	
Gràfic 5.2.2.1 Regió II. Aviram 1989	
Gràfic 5.2.2.2 Regió II. Variació 1989-1982	
Gràfic 5.2.2.3 Broilers. Evolució 1982-1989	
Gràfic 5.2.2.4 Aviram. Gallines i altres. Evolució 1982-1989	
Gràfic 5.2.2.5 Alt Empordà i Baix Empordà. Broilers 1980	
Gràfic 5.2.2.6 Garrotxa i Gironès. Broilers 1980	
Gràfic 5.2.2.7 Pla de l'Estany i La Selva. Broilers 1980	
Gràfic 5.2.2.8 Escorxadors de pollastres	
Gràfic 5.2.2.9 Comerç de cereals	
Gràfic 5.2.4.1 Regió II. Caps de porcí 1989	
Gràfic 5.2.4.2 Caps de Porcí. Variació 1989-1982	
Gràfic 5.2.4.3 Regió II. Càrnies	
Gràfic 5.2.5.1 Regió II. Vaques de llet. Variació 1989-1982.	
Gràfic 5.2.5.2 Alt Empordà i Baix Empordà. Vaques de llet 1981	
Gràfic 5.2.5.3 Garrotxa i Gironès. Vaques de llet 1981	
Gràfic 5.2.5.4 Pla de l'Estany i La Selva. Vaques de llet 1981	
Gràfic 5.2.5.5 Danone. Firmes consolidades	
Gràfic 5.2.7.1 Esquema productiu de la llet	
Gràfic 5.2.7.2 Les majors empreses del sector	
Gràfic 5.2.8.1 Nestlé. Centres	
Gràfic 5.2.8.2 Nestlé. Línies de producte, personal i facturació	
Gràfic 5.2.8.3 Implantació Nestlé al món	
Gràfic 5.2.9.1 La producció de la gelatina	
Gràfic 5.2.9.2 Sanofi. Centres	
Gràfic 5.3.1.1 Bimbo	
Gràfic 5.3.3.1 Canals de distribució	
Model d'enquesta transnacional	

ÍNDEX DE TAULES

ÍNDIX DE TAULES

CAPÍTOL 2	18
Taula 2.1	Inversions industrials Regió II	
Taula 2.2	Subsistema agro-industrial local	
CAPÍTOL 3	109
Taula 3.1	Comparació fordisme-producció flexible	
Taula 3.2	Comparació producció japonesa-occidental	
Taula 3.3	Model de Ansoff	
CAPÍTOL 4	2
Taula 4.2.1	Edats dels titulars	
Taula 4.2.2	SAU en Ha.	
Taula 4.2.3	Agricultura a temps parcial	
Taula 4.2.4	Relacions entre variables	
Taula 4.2.5	Resum valors significació X^2	
Taula 4.3.1	Creixement endogen	
Taula 4.3.2	Antiguitat negocis	
Taula 4.3.3	Compres i vendes	
Taula 4.3.4	Inversions anuals - milions	
Taula 4.3.5	Resum enquesta	
Taula 4.3.6	Empreses entrevistades per ordre alfabètic	
Taula 4.2.7	Empreses entrevistades per municipis	
Taula 4.2.8	Empreses entrevistades per sectors	
Taula 4.3.5	Inversions anuals	
Taula 4.2.6	Resum enquesta	
CAPÍTOL 5	75
Taula 5.2.2.1	Evolució aviram	
Taula 5.2.4.2	Caps de bestiar porcí	
Taula 5.2.4.2	Principals empreses càrnies de capital estranger	
Taula 5.2.4.3	Resultats localització càrnia	
Taula 5.2.5.1	Regió II. Vaques de llet	
Taula 5.2.7.1	Esquema procés lactis	
Taula 5.3.2.1	Fast food 'TNCs'	
Taula 5.3.5.1	Empreses	
Taula 5.3.5.2	Assalariats	
Taula 5.3.5.3	Treballadors per empresa	
Taula 5.3.5.4	Vendes per empresa	
Taula 5.3.5.5	Vendes per assalariat	

6

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Biblioteques

Reg. 222550

Sig. _____

Ref 12500

